

6—7 december

Debatter m. m.

Onsdagen den 7 december	Sid.
Svar på interpellationer:	
av herr Wallmark ang. utbildningen av lärare i moderna språk	4
av herr Wallmark ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken	6
Bidrag av kommun till tryckning av valsedlar	18
Ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	19
Om samordning av de civila och militära trafikledningssystemen, m. m.	20
Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.	21
Förläggningen av LKAB:s huvudkontor	33
Fartgränser i samband med övergången till högertrafik	39
Vissa naturvårdsfrågor	51
Interpellation av fröken Ranmark ang. principerna för fördelning av bostadsbyggnadskvot inom kommunblock	59

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 7 december	
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, ang. ändrad lydelse av 60 a och 61 §§ kommunala vallagen	18
Sammansatt konstitutions- och bankoutskotts betänkande nr 3, ang. vissa författningsändringar och bemyndiganden avseende riksdagens personalorganisation, m. m.	18

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 151, ang. domartjänster vid vissa underrätter	19
— nr 152, ang. ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m.	19
— nr 153, om samordning av de civila och militära trafikledningsystemen, m. m.	20
— nr 154, ang. vissa löneanslag m. m.	21
— nr 155, ang. förläggningen av LKAB:s huvudkontor	33
Bevillningsutskottets betänkande nr 59, ang. ändring i förordningen om utjämningskatt å vissa varor, m. m.	39
Jordbruksutskottets utlåtande nr 26, ang. ändring i förordningen om utjämningskatt å vissa varor, m. m.	39
Bevillningsutskottets betänkande nr 60, ang. höjning av vissa postavgifter	39
Bankoutskottets utlåtande nr 50, ang. beräkningen av avgifter till statsverket för tjänster till allmänheten	39
— nr 51, om överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion	39
— nr 52, ang. utnyttjande av automatisk databehandling i riksdagsarbetet	39
Första lagutskottets utlåtande nr 44, ang. skyldighet för kommun att bidra till pensionskostnad för personal som övergått till statstjänst	39
— nr 47, ang. ändrad lydelse av 5 kap. 4 och 5 §§ luftfartslagen, m. m.	39
Andra lagutskottets utlåtande nr 74, ang. föreningsrätten m. m. ..	39
Tredje lagutskottets utlåtande nr 56, ang. trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m.	39
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 59, om trafiksäkerhet, m. m.	50
Lagutskottens memorial nr 1, ang. ändring i de allmänna grunderna för ärendenas fördelning mellan lagutskotten	51
Jordbruksutskottets utlåtande nr 24, ang. vissa naturvårdsfrågor m. m.	51
— nr 27, ang. statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare, m. m.	59

Tisdagen den 6 december

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 29 och 30 nästlidne november.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 344, i anledning av riksdagens år 1965 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen hänvisats till statsutskottet;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation, i vad skrivelsen hänvisats till statsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 346, i anledning av väckt motion om ersättning för skada genom tandbehandling;

nr 347, i anledning av väckta motioner om utredning angående folkrörelsernas arkiv; och

nr 348, i anledning av väckta motioner om kontinuerlig mikrofilmning av svensk dagspress.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 351, till Konungen i anledning av väckta motioner om vården av och lämpliga sysselsättningar för handikappade.

Vid föredragning av bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan, att till utskottet från styrelsen för riksdagsbiblioteket inkommit framställning om anslag på tilläggsstat under budgetåret 1966/67, hänvisades framställningen till bankoutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, sammansatta konstitutions- och bankoutskottets betänkande nr 3, statsutskottets utlåtanden nr 151—155, bevillningsutskottets betänkanden nr 59 och 60, bankoutskottets utlåtanden nr 50—52, första lagutskottets utlåtanden nr 44 och 47, andra lagutskottets utlåtande nr 74, tredje lagutskottets utlåtande nr 56, lagutskottens memorial nr 1, jordbruksutskottets utlåtanden nr 24, 26 och 27 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 59.

På framställning av herr talmannen beslöts att å föredragningslistan för morgondagens sammanträde jordbruksutskottets utlåtande nr 26 skulle uppföras näst efter bevillningsutskottets betänkande nr 59 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 59 näst efter tredje lagutskottets utlåtande nr 56.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 808, av herr *Schött m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 160, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., m. m.; och

nr 809, av herr *Eskilsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 161, angående slaktdjursavgifter, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.03.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 7 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 1 innevarande månad.

Ang. utbildningen av lärare i moderna språk

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet EDENMAN, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Wallmarks interpellation angående utbildningen av lärare i moderna språk, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Wallmark har frågat mig, om jag vill redovisa min syn på vilken kunskapsnivå som från statsmakternas sida bör anses erforderlig för lärare i moderna språk och vilken studietid som bör anslås härför.

Under året har pågått en intensiv offentlig debatt om universitetsutbildningen främst i de moderna språken. Debatten har i betydande utsträckning rört sig om vilka fordringar som bör ställas på lärare som skall undervisa på grundskolans högstadium resp. i de gymnasiala skolformerna.

I den lärarutbildningsproposition som jag räknar med inom kort kommer att framläggas för riksdagen behandlas bl. a. frågorna om utbildningsinnehåll och studietidens längd för olika slag av lärarutbildning. I detta större sammanhang bör den av interpellanten väckta frågan diskuteras. Jag måste alltså för dagen inskränka mig till att hänvisa till den kommande lärarutbildningspropositionen.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepar-

tementet få framföra mitt tack för svaret.

Svaret omfattar tolv rader. Jag tog tid — det tog exakt 49 sekunder att läsa upp det, och det har tagit 49 dagar att författa det.

Redan när jag väckte interpellationen hade jag en misstanke om att i själva sakfrågan skulle svaret bli ungefär det som jag nu fått. Det var därför som jag i min interpellation knöt an till universitetskanslersämbetets skrivelse beträffande nedskärningen av studietiderna för ett och två betyg. Den debatt jag åsyftade var den som har pågått med anledning av denna skrivelse. Jag hade därför väntat mig att statsrådet skulle ha svarat snabbt och tagit tillfället i akt att klarlägga de missförstånd som tydligen har uppstått i den offentliga debatten. Så har emellertid inte skett; statsrådet har föredragit att tiga och låta diskussionen gå vidare med alla de invektiv och i viss mån osaklighet som den har kännetecknats av.

Att UKÄ:s skrivelse varit befogad kan väl inte förnekas. Reglerna säger att för 1 betyg krävs i stort sett en termins studier. I petitaskrivelsen har en jämförelse gjorts mellan ämnena engelska språket, matematik och statistik, och den statistiken är ganska skrämmande. Man har analyserat studieresultaten för dem som började nybörjarkurserna 1963. Därvid har konstaterats, att exempelvis i engelska var fjärde student, genomsnittligt fördelade över alla lärosätena, har avbrutit sina studier och att 33 procent över huvud taget inte kunnat ta ett enda betyg. — Jag talar alltså nu om sådana studenter som har läst i fyra terminer. Endast 41 procent har lyckats klara ett eller flera betyg. Det är ytterst otillfredsställande. Det är inte mycket bättre

Ang. utbildningen av lärare i moderna språk

re när det gäller ämnet statistik. Där är det visserligen närmare 70 procent som har tagit något betyg, men faktiskt 24 procent som har avbrutit studierna.

Ur studenternas synpunkt är det i och för sig en rimlig begäran att ämnena ur betygssynpunkt jämföras. Därför har jag ingenting att erinra mot UKÄ:s framstöt, även om den kom något märkligt några månader före den väntade lärarpropositionen, som ju nu av helt andra skäl har blivit uppskjuten till vårriksdagen.

Emellertid har väl detta måhända missuppfattats av dem som är ansvariga för lärarutbildningen — professorer och universitetslektorer — och kanske framför allt därför att UKÄ har ansett att det inte behövs så särskilt många betyg för att undervisa på det nya gymnasiet. Två betyg räcker, har det sagts, och det skall väl då vara de två nya betygen, det vill säga en nedskärning jämfört med tidigare förhållanden med ungefär en tredjedel. Jag har förståelse för att de som är ansvariga för utbildningen har reagerat mot detta och har menat att det är nödvändigt att de blivande lärarna på gymnasiet har tillräckligt goda kunskaper för att klara sin uppgift. Men det är ju en helt annan fråga.

Jag utgår ifrån att när lärarutbildningspropositionen kommer den har baserats på en analys av det faktiska kunskapsbehov som är erforderligt för att en lärare skall kunna klara sin uppgift på vettigt sätt. Lärarutbildnings-sakkunniga har ansett att fyra betyg har varit behövliga. Blir det nu en nedskärning av innehållet per betyg skulle det logiskt sett snarast behövas flera betyg, enligt deras bedömning. Den sakfrågan får vi diskutera när vi har fatt propositionen.

Studenterna å andra sidan har hävdat, att det är nödvändigt att de får följa samma studieplan inom moderna språk som inom övriga ämnen, d. v. s. i princip kunna ta ett betyg per ter-

min. Det är fullt förståeligt. Men den umgängesmetod som man tydligen har lagt sig till med och som tydligen framför allt är föranledd av detta missförstånd i debatten kan väl inte, sådan den kommit till uttryck i vissa artiklar, vara rätta sättet att debattera en sakfråga. I studenttidningen Ergo förekommer bl. a. en artikel med rubriken: »Hur dum får man vara som professor?» Bara rubriksättningen bör väl stämma till eftertanke. Här kritiserar studenterna språkprofessorernas och lektorernas omsorger om kunskapsinnehållet trots att dessa lojalt har följt beslutet från UKÄ. I Ergo står också: »Vidare fortsätter vi att avråda folk från att studera de moderna språken och i möjligaste mån bojkotta institutionerna.» De menar väl inte riktigt vad som står, utan de menar naturligtvis att de skall avråda folk från att studera moderna språk och tillråda dem att bojkotta institutionerna. Ergo utlovar dessutom att »systematiskt och avsiktligt förfölja lärare, professorer och institutioner» och uppmanar de studerande att medverka genom upplysning om missförhållanden på institutioner. Det är alltså en uppmaning till ett slags angiverisystem, trots att det finns institutionskollegier med studentrepresentanter.

Jag har velat citera några rader ur en av dessa artiklar för att belysa arten av den debatt som har pågått. Jag hade väntat mig, då jag förmodar att man i ecklesiastikdepartementet har följt debatten, att departementet skulle ha tagit tillfället i akt till ett klarläggande i denna diskussion och tala om att det är två skilda frågor: Den faktiska bedömningen av de kunskaper som skall erfordras av bl. a. lärarna i moderna språk i gymnasiet kommer att tas upp i den kommande propositionen. Den har ingenting att göra med innehållet i betygen vid universiteten.

Ecklesiastikdepartementet har emellertid föredragit att tåga. Denna tystnad från den myndighet som är ansvarig

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

för utbildningsverksamheten är inte särskilt tillfredsställande. Det kan inte vara rimligt att man låter en sådan debatt fortgå utan att klarlägga förhållandena. Det är det jag främst har åsyftat med min interpellation. Jag hade alltså väntat mig att statsrådet om inte förr så i alla fall i detta sammanhang skulle ha tagit tillfället i akt att åtminstone ge en förklaring. Tyvärr har så inte skett. Det är med stort beklagande över det sätt, på vilket ecklesiastikdepartementet har handlagt detta ärende, som jag måste konstatera att svaret är ytterst otillfredsställande.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Anledningen till att jag dröjt så länge med svaret är helt enkelt den att jag, när herr Wallmark framställde sin interpellation, var tacksam att få ett tillfälle att redovisa de ting som herr Wallmark här tagit upp. Nu har det dessbättre visat sig möjligt att kunna framlägga den aviserade lärarytbildningspropositionen vid värksdagens början.

Det är endast mot den bakgrunden, herr Wallmark, som jag föredragit att då i ett större sammanhang få redovisa hithörande frågor, i stället för att behandla dem i en interpellationsdebatt under höstriksdagen. Men, herr Wallmark, jag är mycket tacksam för interpellationen. Jag har haft den som en beredskap, ty läget hade möjligen kunnat bli sådant att denna interpellationsdebatt varit enda tillfället för mig att behandla dessa frågor, och då hade jag gärna tagit det.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON, som meddelat,

att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Wallmarks interpellation angående vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken, och nu yttrade:

Herr talman! Herr Wallmark har frågat dels vilka anvisningar som har utfärdats eller avses komma att utfärdas för arbetsmarknadsverket och dess lokala organ med avseende på dess nya uppgifter att genom aktiva insatser påskynda strukturomvandlingen, dels vilka grenar av näringslivet som enligt min mening inte kan hävda sig ur produktivitetssynpunkt utan bör stå tillbaka för att andra mera lönsamma skall kunna expandera, dels vilka kriterier som avses bli tillämpade när det gäller att bedöma produktivitetssynpunkten, dels ock när och på vilket sätt jag avser att tillsätta en av riksdagen begärd utredning beträffande effekten av omskolningsverksamheten.

Riksdagen fattade i våras beslut om riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken. Riksdagsbeslutet innebar i allt väsentligt bifall till regeringens proposition i ämnet. Propositionen gick i sin tur i sina huvuddrag tillbaka på förslag som hade lagts fram av arbetsmarknadsutredningen. Då interpellationen främst tar sikte på omskolningsverksamheten kommer mitt svar att begränsa sig till denna. Jag vill emellertid erinra om att resonemangen i propositionen om arbetsmarknadspolitiken och strukturförändringarna har en vidare innebörd.

Riksdagens beslut innefattade bl. a. en vidgad målsättning beträffande den arbetsmarknadspolitiskt motiverade yrkesutbildningen i form av omskolning. Arbetsmarknadsmyndigheterna erhöll härigenom möjligheter att bereda omskolning även åt personer som inte är arbetslösa eller svärplacerade eller löper risk att i en nära framtid bli arbetslösa. Vidgningen av omskolningsmöjligheterna för dem som inte är arbetslösa eller svärplacerade går på två principiellt olika linjer.

I ett avseende är utvidgningen att betrakta som en utbyggnad av en tidigare

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

huvudlinje, enligt vilken omskolningen primärt skall vara ett arbetslöshetsbekämpande medel. Till denna del innebär riksdagens beslut att riskerna för arbetslöshet kan bedömas något långsiktigare än tidigare. Detta betyder att arbetsmarknadsmyndigheternas omskolningsåtgärder kan sättas in på ett tidigare stadium och därigenom öka i effektivitet.

I ett annat avseende lägger emellertid riksdagsbeslutet tyngdpunkten på en delvis ny princip inom arbetsmarknadspolitiken. Jag syftar på beslutet att väsentligt vidga arbetsmarknadsmyndigheternas möjligheter att anordna s. k. bristyrkesutbildning, d. v. s. att för utbildning till yrkesområden med påtaglig arbetskraftsbrist anordna omskolningskurser, till vilka deltagarna kan anvisas utan att något arbetslöshetskriterium över huvud taget tillämpas.

I motiveringen för propositionsförslaget på sistnämnda punkt anförde jag vissa synpunkter på olika motiv som kan åberopas för aktivare arbetsmarknadspolitiska insatser av nu ifrågasatt slag. Jag framhöll bl. a. att omskolningen mera renodlat än tidigare kan ges uppgiften att påverka och påskynda strukturomdaningarna inom näringslivet och på så sätt medverka till att säkra en snabb tillväxttakt i ekonomin.

Syftet med beslutet är att genom en väsentligt utökad försöksverksamhet på detta område få vidgade erfarenheter som kan läggas till grund för att längre fram mera allmänt bedöma vuxenutbildningens roll inom arbetsmarknadspolitiken. Den delvis nya målsättning inom arbetsmarknadspolitiken med betoning av de strukturpolitiska insatserna, som jag skisserade i arbetsmarknadspropositionen, bör ses som riktlinje för ett principiellt utvecklingsprogram på längre sikt. Det ligger i sakens natur att några generella kriterier för att bedöma produktiviteten inom olika grenar av näringslivet inte kan läggas

till grund för myndigheternas urval av omskolningselever. När erfarenheterna föreligger av den försöksverksamhet med bristyrkesutbildningen som f. n. pågår finns möjligheter att tränga djupare i denna problematik.

Det kan tilläggas att den pågående omdaningsprocessen inom näringslivet påkallar intensiva arbetsmarknadspolitiska insatser, inte minst i form av omskolning, om besvärande störningar i sysselsättningen skall kunna förhindras. Den arbetsmarknadspolitiska omskolningsverksamheten får därigenom i nuvarande läge i hög grad prägel av strukturpolitiska insatser som sammanfaller med dess huvudsyfte att motverka arbetslöshet.

Regeringen har i anslutning till riksdagens nämnda beslut utfärdat en särskild arbetsmarknadskungörelse. Bestämmelser om bristyrkesutbildningen, vilken som nämnts har karaktären av försöksverksamhet, har meddelats i ett brev till arbetsmarknadsstyrelsen.

Arbetsmarknadsstyrelsen har utfärdat tillämpningsföreskrifter till arbetsmarknadskungörelsen. Enligt dessa föreskrifter får omskolning användas för att underlätta övergången till ett annat yrke, även om en faktisk arbetslöshetsituation inte har uppkommit, bl. a. när en bedömning av sysselsättningsförhållandena på längre sikt klart ger vid handen, att sådan övergång är nödvändig för att trygga den enskildes sysselsättning. Det ankommer på vederbörande tjänsteman hos arbetsförmedlingen att göra de undersökningar som erfordras för att klarlägga om den angivna förutsättningen föreligger.

I det förut nämnda brevet till arbetsmarknadsstyrelsen om bristyrkesutbildningen medges att sådan utbildning får anordnas beträffande yrken inom verkstadsindustrin, byggnadsindustrin och vårdområdet, för att utbilda maskinsnickare, kvalificerad personal inom pappers- och massaindustrin samt personal för automatisk databehandling. Med hänsyn till dagsläget

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

inom byggnadsindustrien har arbetsmarknadsstyrelsen träffat överenskommelse med parterna på arbetsmarknaden av innebörd att man vid rekrytering till kurser för trä- och betongarbetare skall ge företräde åt övriga byggnadsarbetare. Endast i den mån tillräckligt antal sökande av denna kategori inte kan rekryteras till viss planerad kurs får arbetslösa av andra yrkeskategorier antas. I övrigt gäller beträffande urvalet av sökande att vem som helst som har fyllt 21 år kan komma i fråga till utbildning oavsett från vilket yrke eller vilken bransch vederbörande kommer. Det avgörande är de personliga kvalifikationerna för avsedd utbildning.

Arbetsmarknadsstyrelsen har ålagts att senast den 15 januari 1967 inkomma till inrikesdepartementet med redogörelse för försöksverksamheten under innevarande kalenderår och senast den 1 september 1967 för verksamheten under budgetåret 1966/67.

Det kan nämnas att de av regeringen utfärdade föreskrifterna i huvudsak överensstämmer med ett förslag av arbetsmarknadsstyrelsen. Detta förslag har tillstyrkts av Samarbetsdelegationen för omskolningskurser och fastställts av arbetsmarknadsstyrelsen i plenum den 10 juni 1966. I arbetsmarknadsstyrelsen är som bekant arbetsmarknadens parter representerade.

Arbetsmarknadsstyrelsen har genom olika undersökningar av sysselsättningsförhållandena bland dem som genomgått kurser sökt belysa utfallet av den bedrivna omskolningsverksamheten. En ny specialundersökning planeras f. n. Denna undersökning är avsedd att kartlägga sysselsättningsförhållandena för dem som slutade sin utbildning i mars och april 1963. Syftet är att ge upplysning om utbildningsverksamhetens långsiktiga effekter.

Arbetsmarknadsstyrelsen har vidare i samråd med statskontoret gjort upp ett program för att fortlöpande få fram statistiska uppgifter angående arbets-

placeringen för dem som har genomgått arbetsmarknadsutbildning. Programmens tekniska detaljer håller nu på att utformas. Jag räknar med att vi genom detta undersökningsprogram skall få till stånd en kontinuerlig, systematisk redovisning beträffande utfallet av omskolningskurser med olika yrkesinriktning och olika uppläggning. Det bör även vara möjligt att med en dylik fortlöpande redovisning samordna mera djupgående specialundersökningar. Inom inrikesdepartementet övervägs f. n. vilka ytterligare undersökningar och formerna för deras samordning med övrig utredningsverksamhet på arbetsmarknadsområdet som kan vara erforderliga.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för detta svar. Det förhåller sig tydligen med interpellationssvar som när man skall tömma en ketchupflaska. Först kommer ingenting, sedan kommer ingenting, och så kommer alltihop. Detta interpellationssvar var ju mycket utförligare än det tidigare men kanske inte så värst mycket innehållsrikare.

Anledningen till att jag har tagit upp detta ämne är att medan man i många stycken är överens om målsättningarna, det i realiteten skiljer beträffande de medel som skall användas.

Många analyser har gjorts för att försöka utröna vad det är som gör att den ekonomiska utvecklingen går framåt. Det var inte så länge sedan som statsministern — och även andra regeringsledamöter — i denna talarstol men även i andra sammanhang framhöll, att den mest dynamiska faktorn i utvecklingsskedet är forsknings- och utvecklingsarbetet, som svarar för 90 procent av hela produktivitetstegringen. Det finns dock en mängd undersökningar, som kanske inte helt bekräftar detta påstående. Snarast ger väl undersökningarna vid handen, att man egentligen

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

inte vet någonting härom. Det finns emellertid även undersökningar i vilka påståtts, att strukturomvandlingen — omplaceringen av människor mellan olika näringsgrenar — är en av de mera dynamiska faktorerna. Jag skall inte fördjupa mig i detta, men det är alldeles uppenbart att man i arbetsmarknadspropositionen har tagit fasta på strukturomvandlingen som den dynamiska faktorn. Bakgrunden till den nuvarande aktiviteten tycks vara att man har konstaterat, dels att det offentliga har lagt beslag på en stor del av den väntade växande delen av kakan, dels att man enats med arbetsmarknadens parter om att det utgångsläge som långtidsutredningen förutsäger inte är tillfredsställande. Det är i varje fall en klart uttalad uppfattning ifrån Landsorganisationen. Eftersom det i huvudsak är LO:s synpunkter som har kommit till uttryck i arbetsmarknadspropositionen, får man ju antaga att dess uttalanden har varit vägledande.

I fråga om strukturomvandlingen konstaterar Landsorganisationen, att det gäller att sysselsätta arbetskraften i de näringar som ger den bästa avkastningen och det låter ju riktigt. Vidare säger emellertid Landsorganisationen att kriteriet på dylika näringar måste vara förmågan att betala konkurrenskraftiga löner. En högproduktiv bransch är alltså lika med höga löner, medan en lågproduktiv bransch är lika med låga löner. Jag skall senare återkomma till detta. Jag konstaterar bara nu att det långt ifrån alltid kan vara på det sättet.

Jag har ställt fyra frågor till statsrådet. Jag ber att få kommentera de svar som jag har fått på de fyra enskilda frågorna.

För det första frågade jag efter vilka anvisningar som utfärdats. Statsrådet svarar att en »högtidlig» skriftväxling har försiggått mellan arbetsmarknadsstyrelsen och Kungl. Maj:t och att det sedan har skickats ut anvisningar till länsarbetsnämnderna. Vad står det i dessa anvisningar? Jo, man har fast-

lagt vilka yrken som skall uppfattas som bristyrken. Då måste väl den enkla reflexionen göras: Hur var det med de 50 000 människor som under föregående år deltog i omskolningskurser? Utbildades de inte i bristyrken? Jag har i min enfald inbillat mig att omskolningsverksamheten har koncentrerats på bristyrken och ingenting annat. Man håller väl inte på med att utbilda människor för yrken där det råder överflöd på arbetskraft?

Vad det skall tjäna till att försöka fastlägga ett antal yrken som bristyrken, när man har lång erfarenhet från övrig omskolningsverksamhet bakom sig, har jag svårt att förstå. Det som skiljer den vanliga omskolningsverksamheten från bristyrkesutbildningen är endast att det i fråga om den sistnämnda skall vara ett fritt tillträde, enbart beroende på personliga kvalifikationer och lämplighet för det ifrågavarande yrket. Ur den synpunkten är anvisningarna icke vägledande för verksamheten, eftersom denna skall ha en mycket bestämd målsättning, nämligen att vara ett aktivt organ i strukturomvandlingen. Statsrådet har själv sagt i arbetsmarknadspropositionen att den skall spela en helt ny roll som ett aktivt led i strukturomvandlingen, och då kommer vi alltså in på var den skall sättas in.

Statsrådet säger att vissa grenar av näringslivet inte kommer att kunna hävda sig ur produktivitetssynpunkt utan måste stå tillbaka för andra. Det är alltså från dessa man avser att ta folk för att flytta över till andra som är mera produktiva. Därmed är vi inne på fråga nummer två, som ju är en logisk följd: Vilka människor är det man tänker ta ut? Vilka grenar och branscher är det som skall tappas av på folk?

Första ledet i frågan är det mest intressanta: Varifrån skall vi ta dem? Vilka grenar är det som skall strypas åt? Jag anknyter till detta i den tredje frågan: Vilka kriterier avser man att använda för att göra denna bedömning? Svaret på interpellationen i det avseen-

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

det är någonting helt annat än det som står i propositionen. Här talas det om en väsentligt utökad försöksverksamhet för att få erfarenheter att längre fram mera allmänt bedöma vuxenutbildningens roll inom arbetsmarknadspolitiken och att det bör ses som riktlinjer för ett principiellt utvecklingsprogram på längre sikt. Vad är det man håller på med? Är det ett forskningsprogram? All försöksverksamhet måste väl ha vissa fasta kriterier för att man över huvud taget efteråt skall kunna bedöma dess roll. Det är ett ytterst märkligt aktstycke som har presterats i detta sammanhang och det stämmer inte alls överens med vad som står i propositionen. Jag föredrar att tills vidare hålla mig till propositionen, eftersom det är det officiella dokument som vi har handlagt här i riksdagen, och då uppkommer frågan: Vad är det man vill med den här aktiviteten? Det är alldeles uppenbart att man har den uppfattningen att strukturomvandlingen inte går tillräckligt snabbt, utan måste hejas på. Men det är så oändligt svårt att konstatera vilka branscher som är högproduktiva och vilka som är lågproduktiva. Under årens lopp har en hel del människor stötts ut från företag som varit tvungna att lägga ned sin verksamhet — den strukturrationaliseringen är vi kontinuerligt utsatta för. I tillgängliga officiella rapporter sägs att antalet avskedade och permitterade under åren 1961—1965 i stort sett har pendlat mellan 8 000 och 10 000 per år; huvuddelen torde emellertid ha flyttats över mellan olika företag utan några nämnvärda diskussioner. Men håller vi oss till den offentliga statistiken kan vi konstatera, att en väsentlig förändring på den punkten har inträtt framför allt under de sista månaderna förra året och under detta år. Enbart till november har 19 000 personer anmälts som arbetslösa, och siffran stiger mycket snabbt. Den 14 november fanns ungefär 28 000 anmälda arbetslösa, vilket innebär en stegring med 8 000 å 9 000 både i jämfö-

förelse med samma månad föregående år och i jämförelse med föregående månad.

Detta är allvarliga frågor, och departementschefen berör dem i sitt svar, när han säger att man just nu är mest upptagen med att försöka klara upp den ökande rationaliseringen i näringslivet. Men då det gäller att bedöma de olika branscherna och avgöra varifrån man skall ta folk är ju förutsättningen att man har gjort tillräckliga analyser av det faktiska läget. Textilindustrin t. ex. är en bransch som har debatterats i mycket hög grad. Vi kan konstatera att vår textilindustri icke arbetar under samma betingelser som andra länders. Vi har följt EFTA-överenskommelsen när det gäller tullavveckling, men i flertalet EFTA-länder har man spärar som gör att vår textilindustri inte arbetar under samma villkor som dessa andra länders textilindustri. Trots det har vår textilindustri ökat sin produktivitet mer än kanske de flesta andra branscher här i landet.

Vi kan gå över till den tunga industrien och konstatera att situationen för järnbruken är mycket besvärande. Höga Myndigheten drog upp en tullmur runt EEC, men det visade sig att vi lyckats klättra över den mycket bättre än denna myndighet räknat med. Resultatet blev att man höjde tullen ännu en gång, och den åtgärden var uteslutande riktad mot Sverige. Det är alltså inte fråga om ett industriellt konkurrensläge utan mera om ett nationellt. Samma förhållande råder när det gäller varven.

Eftersom dessa två stora grupper inom den tunga industrien har svårigheter att hävda sig internationellt frågar jag: Tillhör dessa områden dem som man vill ta folk ifrån? Det internationella konkurrensläget avgör ju om ett företag kan hävda sig ur produktivitetssynpunkt, och det är detta som bestämmer löneläget inom företaget. Ville man följa de något enkla regler som LO dragit upp, och som jag förstärker ligger bakom propositionen, skulle man ju strängt

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

taget flytta över all arbetskraft till byggnadsbranschen, som är ett typiskt höglöneområde; men det kan väl ändå inte vara meningen.

Slutsatsen av vad jag hittills sagt är att jag fortfarande saknar alla de kriterier som fordras för att man skall kunna bedriva en systematisk försöksverksamhet.

Att slänga ut ett antal kurser och säga att ni som tycker att det är »kul att byta jobb» har här möjlighet att få utbildning och att få betalt under utbildningen, är det en målmedveten satsning på en strukturrationalisering? Förlåt att jag säger det, men det är i så fall en ganska infantil uppfattning. Industriella frågor kan inte hanteras på det yrvakna sätt som man här tycks göra. Frågorna är alltför allvarliga och alltför svåra för att ett offentligt verk skall sitta och leka med dem och pröva sig fram och se vad som händer om vi lägger ut 10 à 20 miljoner kronor om året på en verksamhet. Vill man idka företagsspel får man vara snäll och göra det på ett försöksområde som inte rör så allvarliga ting som näringslivets situation. Allt fler företag ligger i dag under lönsamhetsgränsen. Det beror icke på deras förmåga att rationalisera, utan på andra ting, såsom handelshinder, offentlig finanspolitik o. s. v. Vi kan inte låta industrien få bli en lekstuga för nymornade strukturomvandlingsintressen.

Jag går här efter över till den sista frågan, nämligen den beträffande analyserna av vad som hittills har skett inom omskolningsverksamheten. Jag syftar här på den utredning som aviserades i arbetsmarknadspropositionen och som bestämdes av riksdagen. Statsrådet har svarat att arbetsmarknadsstyrelsen håller på att göra en ny kartläggning av den här verksamheten och att styrelsen gör det i samråd med statskontoret. Statsrådet säger också att man nu inom inrikesdepartementet överväger vilka ytterligare undersökningar som skall göras och formerna

för en samordning med övrig utredningsverksamhet.

Jag måste, herr statsråd, säga att det icke är ett fullt tillfredsställande svar på den beställning som riksdagen faktiskt har gjort. Ett verk som har lagt ut så mycket pengar — jag tror att det kan röra sig om snarare över än under 1 miljard kronor — och som inte har avsatt så stor summa att man kan göra en kontinuerlig uppföljning även ur lönsamhets- och effektivitetssynpunkt kan inte vara lämplig huvudman att så att säga i efterhand kontrollera och kritisera sin egen verksamhet. Avsikten med riksdagens beställning av en analys på detta område var, om jag har förstått rätt, att den skulle göras av ett fristående opartiskt organ som sakligt och korrekt kunde lägga fram positiva och negativa synpunkter på denna aktivitet. Jag skulle möjligen ha kunnat vara tillfredsställd om det hade sagts att statskontoret hade fått i uppdrag att i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen och andra myndigheter göra dessa analyser. Jag anser emellertid att det skulle vara utomordentligt klokt — för att vi skall slippa få en infekterad debatt i denna fråga — att en parlamentarisk utredning tillsätts, i vilken statskontoret anlitas som sakkunnig hjälp när det gäller att göra dessa faktiska analyser. På det sättet skulle vi äntligen kunna få klara ekonomiska belägg för vilka aktiviteter som vi skall satsa på och vilka vägar vi skall gå.

Sammanfattningsvis vill jag, herr talman, säga att de förväntningar jag hade på statsrådets svar inte har blivit infriade. Statsrådets svar i dag skiljer sig avsevärt från de, skall vi säga, något »bombastiska» formuleringar som stod att läsa i arbetsmarknadspropositionen. Det förefaller som om denna försöksverksamhet inte är styrd på ett sådant sätt att den kan ge något utslag. I den stora frågan, som vi skall behandla nästa år, vuxenutbildningen, har jag — det vill jag deklarera — en annan uppfattning än som har kommit till ut-

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

tryck här. Jag menar nämligen att det skall vara näringslivet självt som får ansvara för och bekosta vuxenutbildningen. Jag ifrågasätter om det inte vore riktigt att de personliga tragedier som blir en följd av friställningarna i samband med strukturrationaliseringar fick klaras genom något slags gemensam industriförsäkring. Jag tror att det är nödvändigt att överväga att även lägga det ekonomiska ansvaret för denna utrationalisering direkt på svenskt näringsliv.

Herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Den sista synpunkten var utomordentligt intressant, och det skall bli mycket nöjsamt att följa debatten inom svenskt näringsliv, när man nu enligt herr Wallmark skall ta på sig ansvaret för den strukturomvandling som pågår i vårt land. Jag kan försäkra att vi inte har någonting emot att ta upp en sådan debatt. Vi har heller ingenting emot om man från näringslivets sida anmäler ett sådant intresse i dag med den mängd av friställningar som sker, där samhället får gå in och ta konsekvenserna av nedläggningarna. Men, som sagt, är herr Wallmark beredd att söka påverka dem som han uppenbarligen har kontakt med inom svenskt näringsliv för en sådan ansvarsfördelning är vi sannernigen beredda att diskutera saken. Var dock inte så säker, herr Wallmark! Att döma av vad vi hittills har upplevt har det inte funnits så mycket av förståelse för en sådan uppläggnings.

Jag tror att det fortfarande blir nödvändigt för samhället att medverka till tryggheten för den enskilde i den situation som han eller hon ställs inför, då företagen läggs ned och då ansvarsfördelningen läggs mellan samhälle och företag blir en helt annan. Det är ju i denna situation och inför denna utveckling som det har tett sig nödvändigt för oss att avancera i vår arbetsmarknadspolitik, så att den inte en-

bart blir en politik där samhället uppträder i efterhand för att bistå den enskilde, utan där den ges ett positivare och aktivare innehåll i fråga om utbildningen av arbetskraften i ett tidigare skede. Denna utbildning skall kunna inriktas på yrkesområden där vi har en påtaglig brist på arbetskraft, områden som alltså kan suga till sig ny arbetskraft.

Herr Wallmark försöker göra mitt besked om omskolningsverksamheten löjligt när han säger att han verkligen trodde att de som genomgår omskolningskurser utbildas till yrken där det finns behov av arbetskraft. Jag trodde inte att det var nödvändigt att upplysa herr Wallmark om att detta var det faktiska förhållandet. Det borde herr Wallmark, som ändå försöker följa detta problem, ha insett långt tidigare.

Men vad är det som är den stora skillnaden i fråga om den bristutbildning som jag här talar om i förhållande till den normala omskolningsverksamheten? Jo, det är ju kriteriet, skälen eller grunden för att man skall kunna genomgå en sådan utbildning. Vi har hävt arbetslöshetskriteriet. Det är den icke arbetslöse, den som är i sysselsättning, som skall kunna få begära att genomgå en sådan utbildning. Här har vi alltså gått till en bedömning av vilka områden som i första hand bör kunna ta emot sådana som genomgår denna bristyrkesutbildning.

Herr Wallmark vill att man skall säga: Från vilka områden skall vi ta folk? Vi skall alltså enligt herr Wallmarks mening bestämma oss för från vilka yrkesområden och näringsgrenar vi skall plocka bort de människor som skall få tillfälle till utbildning. Varthän de skall gå intresserar herr Wallmark mindre.

Vi har vänt på det resonemanget och sagt att det är vissa yrkesgrenar som diskuterats i samarbetsnämnden och inom arbetsmarknadsstyrelsen som valts ut att i första hand komma i fråga för en sådan utbildning, där vi

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

medger att icke arbetslösa får ingå i kurserna — yrken inom verkstadsindustrin, byggnadsindustrin, vårdområdet, för att utbilda maskinsnickare, kvalificerad personal inom pappers- och massaindustrin, personal för automatisk databehandling.

Om herr Wallmark hade gett sig in i en kritik av de besked som lämnats av arbetsmarknadsstyrelsen om vilka yrken som kan komma i fråga, till vilka yrken man kan utbilda, då hade jag förstått honom bättre. Men det är löjväckande när herr Wallmark säger: Enligt er uppläggnings skall alla gå till byggnadsindustrin. Vi har ju nämnt alla de områden till vilka vi anser att en sådan utbildning kan leda. Herr Wallmark hade kunnat läsa beskedet, som ges klart och tydligt i mitt interpellationssvar. När man kommer fram till den väsentliga skillnaden, där vi säger: Vad skall man utbilda folk till, har man väl ändå möjligheter till en väsentligt klarare bild av vad som kan komma att inträffa. Det gäller ju då för den enskilde att orientera sig själv: Vilka utbildningsmöjligheter erbjuds, till vilka yrken kan jag gå, vad är lönesättningen inom dessa områden?

Alla de yrken som uppräknats här och som man i första omgången bestämt sig för, tillhör de mer välavlönade. Kommer då dessa kurser att attrahera dem som redan finns inom de högavlönade yrkena? Blir det inte så, herr Wallmark, att det i första hand blir människor med låga inkomster som orienterar sig mot de bättre avlönade yrkena?

Det är detta vi vill se. Vi förmodar att det blir på det sättet. Sedan får väl utvecklingen själv och de erfarenheter vi vinner ge besked om hur det kommer att gå. Herr Wallmark har väl ändå i propositionen uppmärksammat, att det är fråga om en försöksverksamhet, där man går fram med den största försiktighet. Jag tror att det är riktigt att göra det, ty vi vill se hur det verkar. Blir det så att människor från lågin-

komstyrken söker sig över till bättre betalda yrken? Kommer de då att göra det i sådan omfattning att en del av de verksamheter som ligger inom näringsgrenar med låga inkomster kommer att slås ut? Kommer inom dessa att ske en förändring så att de näringsområden man söker rationalisera och effektivisera får möjlighet att betala en högre ersättning, d. v. s. blir konkurrensdugliga i fråga om arbetskraften?

Jag vet av de erfarenheter som redan föreligger att det senare kan komma att bli en realitet. Det har varit litet av slentrian inom en del av låginkomstområdena, där man inte har tagit till vara de möjligheter som kunnat föreligga för rationalisering och effektivisering, möjligheter till ökad produktion och till att därigenom kunna betala en högre ersättning. Vissa områden kommer förmodligen inte att klara sig i denna konkurrens, och då måste vi finna oss i att de slås ut. Herr Wallmark måste alltså liksom vi andra ta detta litet lugnt. Verksamheten har diskuterats i arbetsmarknadsstyrelsen, och riktlinjerna för försöken har fastställts. Om det är högtidliga skrivningar eller inte mellan kanslihuset och ämbetsverken har väl i sammanhanget ingen avgörande betydelse. Det väsentliga är väl att de besked som arbetsmarknadsstyrelsen behöver för sin handläggning av ärendet har lämnats, att arbetsmarknadsstyrelsen har diskuterat och utfärdat anvisningar, att dessa anvisningar uppgjorts i samarbete med företrädare för företagarsidan och arbetstagar sidan och att man är överens om att det hela är en försöksverksamhet.

Vi har sedan av arbetsmarknadsstyrelsen begärt att få in en redovisning för detta års verksamhet samt en redovisning för den verksamhet som kommer att bedrivas under nästa år för att så skyndsamt som möjligt kunna ta del av detta material och efter hand avancera i det arbetet. Vi har också diskuterat om man tillsammans med det

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

nya arbetsmarknadsinstitutet skulle kunna göra en del utrednings- och forskningsarbete. Herr Wallmark efterlyser om vi inte skulle ha kunnat göra detta så att statskontoret i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen hade företagit en del av detta utredningsarbete. Vi har velat ta upp en första diskussion med arbetsmarknadsinstitutet, som vi anser är ett lämpligt instrument för en sådan verksamhet.

Herr Wallmark! Den aktivitet som vi anser nödvändig inom vårt näringsliv har vi sannerligen inte lagt åt sidan, men vi vill ta det försiktigt. Vi vill göra det i samarbete med näringslivets företrädare så att vi här kan gå fram i en takt som inte försvårar verksamheten inom skilda näringsområden, samtidigt som vi befrämjar möjligheterna till en bättre utkomst för dem som är sysselsatta inom låglöneområdena och ökar valmöjligheterna för den enskilde.

Detta är, herr Wallmark, ingen lek med vårt näringsliv. Det kan heller inte betraktas som något större hot. Det rör sig om en försöksverksamhet för 2 000—3 000 personer under ett år. Det är omfattningen av denna verksamhet tills vidare.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Statsrådet Johansson säger att det inte intresserar mig vart de vid dessa kurser utbildade skall gå. Jo, det gör det i hög grad. Jag har sagt tidigare att vi har en flera år gammal verksamhet när det gäller omskolning. Den måste, såvitt jag förstår, bygga på analyser av vilka yrken de skall ägna sig åt. Avsikten med denna nya skolning är att de skall placeras huvudsakligen i samma kurser — det står ganska klart i direktiven. De kommer alltså att utbildas inom samma områden där vi redan har en flerårig erfarenhet. De kriterierna är inte så svåra att slå fast. Varför jag speciellt uppehållit mig vid varifrån dessa personer skall kom-

ma sammanhänger med statsrådets egna skrivelser. Det är nämnt i min interpellation; jag har läst upp det och skall göra det en gång till: »Förutsättningen för en sådan gynnsam ekonomisk utveckling i samhället är därför att sådana grenar av näringslivet som inte kan hävda sig ur produktivitets-synpunkt får stå tillbaka för andra.»

Vad är då kriteriet på vilka som skall stå tillbaka? Det är det jag frågar om, och där får jag nu i debatten ett intressant svar. Det finns bara ett enda kriterium som statsrådet tar fram, och det är låglönekriteriet. Det är det enda. Förutsättningen för detta resonemang är tydligen att höglöneföretag och högproduktiva företag är synonyma begrepp. Alltså är låglöneföretag och lågproduktiva företag också synonyma begrepp. Det är den tanke som synes ligga bakom detta resonemang, men i själva verket förhåller det sig på ett helt annat sätt. Jag tror att handelsminister Lange kan ge en mera detaljerad information om de skillnader i konkurrenshänseende internationellt som föreligger mellan olika branscher. Olika länder ger preferenser för egna industrier, och vissa delar av vårt näringsliv träffas i olika grad av den internationella konkurrensen. Det är sådana saker som i huvudsak är avgörande för vilka löner en bransch eller ett företag kan betala. Den företagare som inte är så hårt utsatt för internationell konkurrens har ju möjlighet att övervältra de växande kostnaderna på konsumenterna och kan följaktligen då betala högre löner.

Detta har vi tydliga exempel på. Tar man då upp, som såvitt jag förstår enda kriterium på denna aktivitet, låg- och höglön, har man alltså missat hela den del av diskussionen som har förts i departementschefens resonemang, nämligen att vi vill underlätta och påskynda denna omvandlingsprocess. Som ett exempel nämnde jag byggnadsindustrien — endast som ett exempel. Det är ju en höglöneindustri, men där

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

har man nu i praktiken fått begränsa aktiviteten. Som ett exempel är det alltså utomordentligt bra.

I anslutning till det senaste statsrådet sade: Kan de då inte rationalisera så att de kan betala högre löner, får de väl lägga ner företaget, vill jag säga att det väl i alla fall är att förenkla diskussionen till det otillbörliga, när vi känner så väl till de utomordentligt svåra problem som vi har att möta med hänsyn till de varierande konkurrenssituationer som finns inom olika branscher.

Jag nämnde varvsindustrien. Kan någon påstå att varvsindustrien i Sverige inte är väl rationaliserad i jämförelse med varvsindustrien världen över? Jag tror att det som sägs från svensk varvsindustri i dag är i stort sett korrekt, nämligen att det inte är fråga om industrikonkurrens, utan om konkurrens mellan nationer. På stålverksområdet råder samma förhållande. Det är internationella program som bestämmer konkurrensen, och det är inte fråga om svensk industris möjligheter att konkurrera, och konkurrera på lika villkor.

Allt detta är komponenter i hela detta stora spel; det måste man ta hänsyn till. Här plockar regeringen ut en liten bit för att få en aspekt på helheten och kör i gång en försöksverksamhet samtidigt som en utredning tillsatts för att analysera just låglöneproblemet, som verkligen är svårt att analysera. Det kommer säkert att ta ganska lång tid innan man kommer fram till något resultat.

Det var mot denna bakgrund, herr talman, som jag framförde min mycket stora skepsis mot denna verksamhet.

Herr statsrådet säger att man ju inom samarbetsdelegationen varit överens om detta. Jag vill då säga: Det fattas bara annat att man inom de olika organen inte följer de beslut som har träffats av riksdagen! Vi får i ett demokratiskt samhälle finna oss i att göra det bästa möjliga av situationen. Har det fattats ett beslut, skall det lojalt

följas, även om man inte tycker om det — det är min uppfattning.

Statsrådet Johansson uppfattade mitt inlägg när det gäller industriens ansvar, vuxenutbildningen och strukturomvandlingen som positivt, men han trodde inte mycket på det. Jag har framfört som min personliga uppfattning att vi bör sätta oss ner och fundera igenom problemet ordentligt. Om det skall bli möjligt att genomföra strukturrationaliseringen i ett måhända ökat tempo, bör vi tänka igenom hur ansvarsfördelningen faktiskt skall vara. Vi har den utomordentliga fördelen i detta land att äga en fackföreningsrörelse som är direkt positivt inställd till denna verksamhet. De analyser som har gjorts och som är publicerade i vissa skrifter som Landsorganisationen har utgett stämmer till eftertanke. Alla de personliga tragedier som ligger bakom den omdaning som pågår gör att man måste angripa frågan på ett annorlunda sätt. Det får inte bara heta att det blir ett stort antal offer för denna strukturrationalisering. Vi måste känna ansvar. Jag anser att industrien måste känna ett betydligt större ansvar än vad den hittills behövt göra. I detta sammanhang nämnde jag frågan om vuxenutbildningen, som ju herr statsrådet berörde här. Jag har tidigare i år — herr statsrådet var då kanske inte här närvarande — från denna talarstol deklarerat min uppfattning, nämligen att industrien skall bära det hela och fulla ansvaret, även kostnadsansvaret, för den vuxenutbildning som skall meddelas anställda i svenskt näringsliv. Det gäller här inte bara så att säga den tillskolning som kan erfordras för att de anställda skall kunna utföra det arbete som de har, utan det gäller också den vad vi kan kalla befodringsutbildning som är erforderlig.

Detta innebär ingen sensationell nyhet. I Sverige är det kanske nytt för regeringen, men jag kan påstå att huvuddelen av kostnaderna för detta redan i dag bärs av svenskt näringsliv,

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

och i vissa andra europeiska länder är det redan ett lagstadgat faktum.

Jag tror, herr statsråd, att detta skulle kunna vara en utväg som är värd att diskutera. Jag kan inte utlova någonting för industrien — jag sitter inte här för industrien — men jag uttrycker det som min personliga uppfattning, och jag har den tron och förhoppningen att svenskt näringsliv skall vara berett att ta på sig det ansvaret.

Herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Det var försiktiga tongångar som präglade herr Wallmarks senaste anförande. Det var något mera djärvt när han i sitt första inlägg talade om ansvarsfördelningen och sade att den enskildes svårigheter skulle bäras och underlättas genom näringslivets insatser. Detta hälsar jag med tillfredsställelse. Det är möjligt att vi då slipper möta företagare som säger: »Detta företag kommer att läggas ner — vi kan inte driva det. Vi vill säga till redan nu, därför att det är ni från samhällets sida som skall planera för omhändertagande av de 500 å 600 personer som blir friställda.» Det är den attityden som vi på många ställen har mött, nämligen brist på förståelse för den enskildes problem. Det gäller här arbetskraft som man under årtionden har exploaterat men som man plötsligt bara ger beskedet: »Tyvärr är det slut med arbetsmöjligheterna.» Jag underskattar inte näringslivets problem, men tror att det skulle vara möjligt att i vissa fall få en bättre handläggning av varsel om friställningar.

Det är klart att vi kommer att föra en diskussion för att i samarbete med näringslivet söka klara de här problemen på ett bättre sätt än hittills. Men jag är inte övertygad om att man från näringslivet kommer att säga: Det här klarar vi själva. Gör de det har vi anledning att hälsa det med tillfredsställelse, om vi finner att de klarar det på ett tillfredsställande sätt. Innan vi

har sett bevisen på detta, är det säkerligen nödvändigt att vi har en arbetsmarknadspolitik i beredskap som gör det möjligt att underlätta omställningen för den enskilde.

Vi har i allmänhet sagt att vi accepterar strukturomvandling, att den process som pågår är hård för många, men att den i vissa avseenden är oundviklig. Det finns anledning att befrämja den när det är möjligt, men då får vi också vara beredda att se till att enskilda som råkar i kläm får det bistånd som för tillfället är nödvändigt. Det är fråga om utbildning, omskolning, lokalisering av nya företag o. s. v. Allt detta måste emellertid göras i syfte att söka befrämja den ekonomiska tillväxten i vårt land. Därför är en långsiktig politik av det allra största värde.

Om vi har en expanderande industri, om vi har näringsgrenar som växer och efterfrågar arbetskraft, näringsgrenar med en ersättning till de anställda som ligger väsentligt över genomsnittet, där man kan betrakta de anställda som relativt välavlönade, är det inte då av den största betydelse att vi inriktar vår utbildning av arbetskraft just till dessa områden så att den expansion som är på gång verkligen kan fullföljas? Det är där vi kommer in på själva avvägningsfrågan: Till vilka områden skall vi utbilda arbetskraften även i de fall när vi ger oss på en bristyrkesutbildning? Självfallet där vi har en högavlönad industri. I allmänhet är den väl också effektiv. Det behöver inte vara synonymt men de är det ofta.

Herr Wallmark har nämnt varvsindustrien. Den är effektiv, men den tillhör heller inte låginkomstområdena. Den har konkurrerat om arbetskraft. Det är klart att speciella problem där kan dyka upp, och då får man beakta dem i detta sammanhang. Det är ingen hemlighet att det pågår överläggningar mellan företrädare för staten och för varvsindustrien om hur man i detta konkurrensläge skall hantera detta problem.

Ang. vissa riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken

Jag går tillbaka till huvudfrågan. Till vilka områden skall vi utbilda arbetskraft? Jo, till sådana områden där vi har brist på arbetskraft och där vi har bättre avlönade arbeten att erbjuda, där vi kan räkna med att den utbildade arbetskraften medverkar till att befrämja den ekonomiska tillväxten. Det är detta som är aktiv strukturpolitik.

Jag har sagt att på vissa områden, som i dag kanske betecknas som lågavlönade, kan det komma att ske rationaliseringar, effektiviseringar. Jag gör inte detta till synonyma begrepp, att industrier som i dag tillhör låginkomstområdena ovillkorligen är av den arten och karaktären att de måste slås ut. Det är mycket möjligt att de kan göras rationella och effektiva och därmed också konkurrenskraftiga om arbetskraften, det vill säga att löneläget inom dessa områden får stegvis höjas så att dessa industrier får behålla sin arbetskraft i konkurrens med andra grupper. Det är dessa erfarenheter vi vill avvakta. Är detta något fel?

Herr Wallmark säger att detta inte är något nytt. Herr Wallmark missar det som är det väsentliga, nämligen att man erbjuder dem som inte är arbetslösa möjligheter till en utbildning. Detta är det nya. Vi anger inte från vilka områden de skall komma utan till vilka uppgifter de skall gå för att medverka till en snabbare tillväxt av ekonomin i landet.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Det var ett uttryck som statsrådet använde som gjorde att jag begärde ordet en gång till. Statsrådet talade om att företag som är nödsakade att lägga ned driften är kallsinniga inför de personliga tragedier som följer av detta och att man under många år exploaterat arbetskraften.

Det är ett barrikaduttryck som jag tycker är onödigt att använda i en se-

riös debatt. Här har rätt en fri arbetsmarknad i alla år. Praktiskt taget ända sedan andra världskrigets slut har det varit större efterfrågan på arbetskraft än tillgång. Jag tycker det är ganska malplacerat att då tala om att man exploaterar arbetskraften.

Statsrådet anser fortfarande att industrien icke sköter strukturrationaliseringen på ett tillfredsställande sätt. Statsmakterna måste alltså gå in och styra. Det förhåller sig dock så att om jag skall ge någonting till någon måste jag ta det från något. Detta är kvintessensen i hela arbetsmarknadspropositionen — att man skall hålla tillbaka vissa branscher. Hela bakgrunden till detta är låglöneproblemet, det går väl inte att förneka. Det är ju också klart uttalat att detta är en av målsättningarna och att man avser att lösa strukturrationaliseringen genom att angripa låglöneföretagen. Det är här jag vill ha sagt att de icke är synonyma begrepp. Det går alltså inte att föra det resonemang som inrikesministern gör.

De 50 000 personer om året som utbildas skall komma bristyrken till godo. Vi bör vara tillfreds med att vi har en så hög rationaliseringstakt i detta land och inte med konstlade medel ingriper i en process vilket kan resultera i ökade svårigheter vi inte tidigare kunnat förutse.

Slutligen ett par ord till om vuxenutbildningen och strukturomvandlingen. Jag tar inte tillbaka ett enda ord av vad jag sade första gången jag yttrade mig. När statsrådet vill göra mitt uttalande till ett slags industriuttalande reagerar jag. Jag står inte här som företrädare för svenskt näringsliv eller för någon industri över huvud taget — jag är inte vald på det sättet. Mitt inlägg här i debatten är ett personligt uttalande, och det tar jag inte tillbaka. Min uppfattning är den att det bör bli en annan ansvarsfördelning i dessa viktiga frågor än hittills.

Ang. bidrag av kommun till tryckning av valsedlar

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det är tänkbart att jag missuppfattat herr Wallmarks möjligheter till kontakt med svenskt näringsliv. Är det så att han spelar den mycket enkla roll som han nu vill göra gällande får vi väl uppfatta hans uttalanden som mera personliga reflexioner. Men när han talar om hur han ser på det sätt varpå näringslivet borde ta sitt ansvar, trodde jag att han också hade en avsikt att söka påverka företrädare inom näringslivet i den riktning som han talar om. Jag har då sagt att det är bra och att vi då kanske skall slippa att möta företagare som just sagt till mig och till ytterligare någon det jag angav, nämligen att vi kommer att lägga ned företaget och det är ju ni som skall planera för att ta hand om dem som kommer att friställas. Jag har inte sagt att det är en allmän attityd från företagarevärldens sida. Jag har sagt att vi under den senaste tiden tyvärr har mött sådana företagare.

Jag skall inte fortsätta denna debatt. Jag har angivit vår ståndpunkt. Jag skulle bara ytterligare vilja tillägga att den bristyrkesutbildning som sker med möjligheter för den som redan är i arbete är begränsad till just de av mig tidigare och i interpellationssvaret angivna yrkesområdena. Det är ju det väsentliga och den mycket avgörande skillnaden i förhållande till den allmänna omskolningsverksamheten.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades motionen nr 808 till lagutskott och motionen nr 809 till jordbruksutskottet.

Ang. bidrag av kommun till tryckning av valsedlar

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 60 a och 61 §§ kommunala vallagen.

I proposition nr 131 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 60 a och 61 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Kungl. Maj:ts förslag innebar, att kommunerna skulle få möjlighet att bidra till de politiska partiernas valsedelskostnader vid kommunala val i den mån partierna icke finge ersättning av staten.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte i anledning av proposition nr 131 för sin del antaga det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget med den ändringen, att 60 a § kommunala vallagen erhöles i utlåtandet angiven lydelse.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Den fråga som behandlas i detta utskottsutlåtande är statsbidrag till partierna för tryckning av valsedlar. Vi har biträdt det förslag som konstitutionsutskottet har enats om, men jag vill deklarerera att detta för vår del icke innebär ett godkännande i princip av det förslag regeringen lagt fram på denna punkt. Vi anser icke att denna lösning är bindande för framtiden. Med hänsyn till att det nu försigår överläggningar mellan partierna, där även denna sak måste komma upp, har vi icke anført någon avvikande mening.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo sammansatta konstitutions- och bankoutskottets betänkande nr 3, med förslag till vissa författningsändringar och bemyndiganden

Ang. ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen

avseende riksdagens personalorganisation, m. m.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående domartjänster vid vissa underrätter jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 129 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 23 september 1966, föreslagit riksdagen att dels godkänna i statsrådsprotokollet föreslagna riktlinjer för omorganisation av väg- och vattenbyggnadsverket, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i fråga om chefstjänstemännen vidtaga i statsrådsprotokollet föreslagna ändringar, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsanordningar, som fordrades i anledning av omorganisationen.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gunnar Pettersson* (I: 763) och den andra inom andra kammaren av fru *Nettelbrandt m. fl.* (II: 935),

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Tistad* (I: 764) och den andra inom andra kammaren av herr *Werbros* (II: 936),

dels ock en inom andra kammaren av herr *Hamrin* i Jönköping väckt motion (II: 934).

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 763 och II: 935, nämnda motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att antalet ledamöter i styrelsen för statens vägverk skulle vara sex, inberäknat generaldirektören som självskrivnen ledamot och ordförande;

II. att motionerna I: 763 och II: 935, såvitt de avsåge frågan om val mellan verksamhet i egen regi och utomstående, icke måtte av riksdagen bifallas;

III. att motionerna I: 763 och II: 935, såvitt de avsåge ombildning av statens vägverk till affärsdrivande verk, icke måtte av riksdagen bifallas;

IV. att motionen II: 934 icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att motionerna I: 764 och II: 936 icke måtte av riksdagen bifallas;

VI. att riksdagen måtte, med den ändring, som följde av bifall till utskottets hemställan under I, godkänna de i statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 23 september 1966 förordade riktlinjerna för omorganisation av väg- och vattenbyggnadsverket;

VII. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i fråga om chefstjänstemännen ändra personalförteckningen för verket i enlighet med vad i statsrådsprotokollet föreslagits;

VIII. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de övergångsanordningar, som fordrades i anledning av omorganisationen.

Reservation hade anmälts av herr *Åkerlund*, som dock ej antytt sin mening.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Jag har anfört en blank reservation till detta utskottsutlåtande

Om samordning av de civila och militära trafikledningssystemen, m. m.

för att erinra om att vi för 14 dagar sedan hade en diskussion här i kammaren om en av herr Bengtson i Solna i andra kammaren och av mig väckt motion med begäran om utredning av frågan om regionala samarbetsorgan i vägfrågor. Allmänna beredningsutskottet avstyrkte då motionen med en hänvisning till att det ärende som behandlas i detta utlåtande nr 152 ännu inte hade avgjorts av riksdagen. Allmänna beredningsutskottet sade att enligt dess mening borde riksdagens prövning av det framlagda förslaget — d. v. s. detta förslag om vägverkets organisation — avvaktas innan åtgärder i det i motionerna avsedda syftet ifrågasattes. Det är enligt min mening en så säregen motivering att jag tycker att motionen, som i alla fall rör en för i synnerhet Stockholms län men även göteborgs- och malmöområdena viktig fråga, har behandlats väl nonchalant. En prövning nu, alltså i samband med detta ärende, är ju i realiteten omöjliggjord genom att motionerna har avslagits redan i förväg.

I utskottsutlåtandet sägs emellertid ett par saker, som jag är tillfredsställd med. Utskottet vill nämligen framhålla vikten av att vid planering och projektering vederbörlig hänsyn tas till regionala och lokala synpunkter. Detta innebär dock inte något annat än att vägverket skall ta vederbörlig hänsyn vid planeringen av bl. a. städernas utbyggnad av trafiklederna, medan det där emot inte är meningen att städerna skall få möjlighet att direkt påverka vägverkets planering. Naturligtvis är det bra att utskottet har gjort detta uttalande, men man måste ju fråga sig på vilket sätt städer och kommuner särskilt i stockholmsområdet skall kunna påverka vägverkets planeringsarbete. Vi har alltså begärt en sådan utredning om regionala samarbetsorgan för att synpunkter om vägplanering bättre skall kunna komma fram, vilket är särskilt viktigt för stockholmsregionen.

I ett annat avseende är jag angelägen

att rätta mig. Jag sade nämligen i diskussionen för 14 dagar sedan att Lidingöbron, som ju i hög grad angår mig, försummas av statsmakterna. Detta påstående är inte riktigt. Jag har sedermera fått upplysningen att vägverket har gått med på en specialdestination till förmån för Lidingöbrons byggnad. Jag hoppas nu att bron så snart som möjligt skall bli färdigställd. Det finns alltså ingen anmärkning för dagen mot vägverket, och rätt skall vara rätt. Jag vill därför korrigera mig på den punkten.

Jag har, herr talman, i dag inte något yrkande i detta ärende.

Herr **PERSSON, FRITZ**, (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Om samordning av de civila och militära trafikledningssystemen, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 153, i anledning av väckta motioner om samordning av de civila och militära trafikledningssystemen samt om inrättande av en gemensam trafikledarskola m. m.

Till behandling hade statsutskottet förehåft

1) två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Strandberg* och *Schött* (I: 288) samt den andra inom andra kammaren av herr *Oskarson* och herr *Bengtson* i Solna (II: 360);

2) en inom andra kammaren av herr *Werbros* väckt motion (II: 11);

3) en inom andra kammaren av herr *Werbros* och herr *Jönsson* i Ingemarsgården väckt motion (II: 240).

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

I motionerna I: 288 och II: 360 hade hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla, 1) att Kungl. Maj:t ville föranstalta om åtgärder i syfte att samordna de civila och militära trafikledningsorganisationerna till en trafikledningsorganisation, på samma sätt som redan skett i Stockholm och Göteborg; 2) att som konsekvens härav en gemensam och så småningom utvidgad utbildning av trafikledare måtte ske; 3) att allmänflyget måtte anpassas till de regler, som gällde för det övriga flyget; samt 4) att det internationella ljusutrustningssystemet successivt måtte införas som standard på våra flygplatser.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att motionerna I: 288 och II: 360 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att motionen II: 11 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) att motionen II: 240 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! De föreliggande motionerna berör ju väsentliga och viktiga frågor inom flygsäkerhetens område. Jag tar såsom exempel samordningen av de civila och militära trafikledningssystemen, utbildningen av trafikledare, frågan om luftrummens utnyttjande och ljusutrustningssystemen vid våra flygfält. Jag är övertygad om att dessa motioner, därest de hade blivit behandlade av vårriksdagen, även skulle ha bifallits av riksdagen. Nu uppsköts behandlingen av motionerna till höstrikdagen. Realbehandlingen i utskottet har emellertid låtit vänta på sig, närmast i avvaktan på att departementschefen skulle vidtaga åtgärder. Först den 11 november togs frågan upp i konselj, och beslut om en utredning fattades. I det läget var det dags för utskottet att slakta motionerna.

Herr talman! Jag vill med detta inlägg nu uttala den förhoppningen att den tillsatta utredningen skall arbeta med större skyndsamhet än som präglad dess tillsättande. Utredningen har förvisso många och svåra problem att brottas med, men dessa väsentliga trafiksäkerhetsfrågor måste snarast bringas till sin lösning.

Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr Schött (h).

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa löneanslag m. m. jämte vissa lönegrupperingen berörande motioner.

I propositionen nr 147 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 21 oktober 1966, föreslagit riksdagen att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1966/67 medgiva, att anslag och anslagsposter, som voro maximerade av riksdagen, finge överskridas; *dels* till täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1966/67 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 720 miljoner kronor; *dels* till täckning av beräknade merkostnader för löner på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1966/67 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 130 miljoner kronor; *dels* ock godkänna i statsrådsprotokollet angivna ändringar i fråga om tjänster, som undantagits från allmänt tjänsteförteckningsavtal beträffande statliga och vissa andra tjänster (ATF).

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling upptagit åtta vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* (I: 193) och den andra inom andra kammaren av herr *Jonasson m. fl.* (II: 247), i vilka motioner, såvitt nu vore i fråga, hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att den ur lokaliseringssynpunkt olämpliga dyrortsgraderingen av de statliga lönesättningarna snarast måtte avvecklas;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Åkesson* (I: 201) och den andra inom andra kammaren av herr *Westberg m. fl.* (II: 262), i vilka motioner föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t 1. anhålla om skyndsamt översyn av dyrortsgrupperingen i syfte att på grundval av 1964 års dyrortsundersöknings material åstadkomma en rättvisare gruppering, 2. anhålla om närmare utredning av de problem, som kunde uppstå i samband med en avveckling av dyrortsgrupperingssystemet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Isacson* (I: 468) och den andra inom andra kammaren av herr *Åkerlind m. fl.* (II: 597), i vilka motioner yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag måtte föreläggas 1967 års riksdag att a) antalet ortsgupper reduceras till två (ortsgrupp 4 och 5) från och med den 1 januari 1968 samt b) en enda lönegrupp (ortsgrupp 5) för hela riket införes från och med den 1 januari 1970;

dels en inom andra kammaren av herr *Franzén* i Träkumla och herr *Gustafsson* i Stenkyrka väckt motion (II: 156), vari anhållits, att riksdagen måtte för sin del besluta, att Gotland med snabbaste möjliga verkan skulle uppflyttas i ortsgrupp fem inom den statliga lönegrupperingen;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta och herr *Gustafsson* i Stenkyrka väckt motion (II: 365), vari hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamma åtgärder för en definitiv avveckling av dyrortsgraderingen av de statsanställdas löner.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåret 1966/67 medgiva, att anslag och anslagsposter, som vore maximerade av riksdagen, finge överskridas,

2) till Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1966/67 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 720 miljoner kronor,

3) till Täckning av beräknade merkostnader för löner på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1966/67 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 130 miljoner kronor,

4) godkänna de i statsrådsprotokollet över civilrätten för den 21 oktober 1966 angivna ändringarna i fråga om tjänster, som undantagits från allmänt tjänsteförteckningsavtal beträffande statliga och vissa andra tjänster (ATF);

B. att motionerna I: 193 och II: 247, såvitt nu vore i fråga, I: 201 och II: 262, I: 468 och II: 597, II: 365 samt II: 156 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*, *Per Jacobsson*, *Åkerlund*, *Karl-Erik Eriksson*, *Johan Olsson*, *Bohman*, *Eliasson* i Sundborn, *Turesson*, *Gustafsson* i Kärby, *Nelander*, *Källstad* och *Tobé*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa, att riksdagen måtte, i anled-

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

ning av motionerna I: 193 och II: 247, såvitt nu vore i fråga, I: 201 och II: 262, I: 468 och II: 597, II: 365 samt II: 156, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört beträffande lönegrupperingens avveckling.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Det föreligger här en rad motioner som rör översyn och avveckling av dyrortsgrupperingen. Den statliga grupperingen avser som bekant numera endast löner, eftersom den har avskaffats beträffande skatter och hyror.

De nuvarande förhållandena har med rätta kritiserats. Stora brister vidlåder den nu aktuella grupperingen. En undersökning visar nämligen att t. ex. i ortsgrupp 4 placerade orter är dyrare än orter i grupp 5. I de lägsta löneklasserna är av naturliga skäl skillnaden störst mellan den lägsta och den högsta dyrorten. Det är alltså de lågavlönade som träffas hårdast i detta sammanhang.

Detta är en gammal fråga, och det har klagats mycket över den under årens lopp. Sedan strax efter sekelskiftet finns det en viss gradering inom den statliga sektorn. 1939 fastställdes antalet ortsgrupper till nio. Sedan har det successivt skett en minskning till nuvarande tre lönegrupper. 1957 års ortsgrupperingsutredning förordade bland annat att hela lönegraderingen borde slopas och att förhandlingar borde komma till stånd rörande principerna och formerna för lönedifferenteringen. I det nu träffade avtalet bygger man på treortsgrupperingen för åren 1966—1968. Vi har alltså bundit oss för tre år framåt, och frågan ligger sålunda nu på förhandlingsplanet.

I reservationen framhålls att det är anmärkningsvärt att den prisgeografiska undersökningens resultat inte har fullföljts. Detta resultat går ju ut på att grupperingen bör avskaffas eller i varje fall avsevärt modifieras. Reservanterna anser att riksdagen skall uttala

sig för att frågan om lönegrupperingens avveckling bör aktualiseras i samband med kommande löneförhandlingar.

Herr talman! Jag ber med dessa få ord att få yrka bifall till reservationen.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Statsutskottets utlåtande nr 154 omfattar ju två moment. När det gäller löneanslagen föreligger inga delade meningar, men i fråga om utskottets hemställan under B har en reservation avgivits.

Detta moment behandlar ett stort antal motioner beträffande den statliga dyrortsgrupperingen. Den frågan har ju diskuterats otaliga gånger i riksdagen. Födelseåret för det statliga dyrortssystemet kan närmast anges till 1919, då en i fem ortsgrupper konstruerad skatteskala infördes, och till 1922 då man fastställde sju dyrortsgrupper för statens tjänstemän.

Anledningen till att detta system infördes torde ha varit krisförhållandena efter första världskriget, då livsmedels-tillförseln till de större städerna var otillfredsställande med höga priser som följd. Sedermera utjämnades livsmedelspriserna, men som skäl för dyrortsgrupperingens vidmakthållande anförde man då de höga byggnadskostnaderna aned åtföljande höga hyror, ett fenomen som ju i sig självt var produkten av en alltför stark och hastig koncentration av befolkningen till de stora tätorterna.

Centerpartiet och dess föregångare har under decennier kritiserat dyrortssystemet och menat att levnadskostnaderna inte haft den spännvidd mellan »dyra och billiga orter» som dyrortssystemet varit byggt på. Systemet har medverkat till en alltför stark koncentration till stora tätorter, vilket i och för sig skapat överefterfrågan och bromsat en utjämning av prissituationen i landets olika delar. Systemet har också varit orättvist mot befattningshavare ute i landsorten. Kritiken mot

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

systemet ökade efter hand ute i landet, och man har även fått till stånd en avveckling steg för steg. Sålunda har skattegrupperingen och delvis lönegrupperingen avvecklats i olika etapper.

Motionerna i frågan under senare år har avslagits med motiveringen att man avvaktade en ny prisgeografisk undersökning om dyrheten i olika delar av landet. Den utredningen avgav ett delbetänkande i slutet på 1965. Där konstaterades att skillnaden i levnadskostnader mellan olika orter inte alls är så stor som man tidigare antagit. Utredningen har satt dyrhetstalet för Stockholm till 1 000 och man kan konstatera att genomsnittet för landet som helhet ligger på 1 003, således högre än för högsta dyrort som är Stockholm. Man har funnit att drygt 90 procent av befolkningen bor i kommunblock med dyrhetstal mellan 940 och 1 059. Det har också visat sig att flera orter i tredje ortsgruppen har ett kostnads-läge som överstiger kostnaderna i högsta dyrort. Utredningen visar klart, att skäl för en dyrortsgruppering inte längre föreligger.

Denna undersökning har verkställts efter beslut av riksdagen. Önskemålet har varit att få ett underlag för omprövning av dyrortsgrupperingen. Därför är det väl motiverat att riksdagen också uttalar sig beträffande avvecklingen.

Sedan undersökningen offentliggjordes har opinionen mycket kraftigt uttalat sig för en översyn och eventuellt en avveckling; i varje fall borde en tidtabell för systemets avveckling läggas upp. En tämligen enstämmig presskör inte minst från socialdemokratiskt håll ute i landet, liksom uttalanden från flera fackförbund och centrala organisationer, har gått i den riktningen att tiden nu vore mogen för systemets avveckling. Man förväntade att frågan skulle lösas i årets avtalsförhandlingar, och besvikelsen blev stor när så inte skedde.

Hur ohållbar dyrortsgrupperingen är visas bland annat av att staten måste betala löner efter ortsgrupp 5 när det gäller utflyttning av företag från Stockholm till andra delar av landet som legat i lägsta ortsgruppen, för att över huvud taget personalen skulle följa med. Orättvisorna speglas också däri att lönegrupperingen är större när det gäller de lägre lönegraderna men successivt tonas ned när det gäller högre lönegrader för att helt försvinna beträffande de högst avlönade befattningarna.

Nu är avtalsförhandlingarna avslutade för en period av två år framåt. Reservanterna anser det emellertid påkallat att riksdagen uttalar sig för att en avveckling bör aktualiseras i samband med kommande löneförhandlingar.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som föreligger i ärendet.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon debatt om dyrortsgrupperingens vara eller icke vara. Det är en fråga som det inte finns någon anledning att diskutera i detta sammanhang, helt enkelt av det skälet att frågan om ortsgupperingen numera är en avtalsfråga, alltså en fråga som skall vara föremål för överläggningar parterna emellan.

Reservanterna anser att det måste betecknas som anmärkningsvärt att den prisgeografiska undersökningen inte fullföljdes med avseende på lönegrupperingen. Detta uttalande är felaktigt. Hade man vid de avtalsförhandlingar som nu har pågått mellan statens avtalsverk och de olika parter som verket har att förhandla med velat begagna sig av resultatet från den prisgeografiska undersökningen, hade det givetvis stått var och en fritt att göra det.

Fröken Andersson säger att det nu-

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

varande systemet har stora brister, och det är klart att den saken kan diskuteras. Hon säger också att det är de lågavlönade som drabbas hårdast. Men, fröken Andersson, det finns väl lågavlönade inom alla ortsgrupper, inte bara inom en enda? Fröken Anderssons påstående är väl därför inte riktigt.

Det väsentliga är emellertid att detta är en fråga som bör avgöras av arbetsmarknadens parter. Det kollektivavtal som nu senast har träffats gäller under en treårsperiod. Jag har inte några exakta uppgifter om vad en sådan avveckling som man nu talar om skulle komma att kosta, men det rör sig säkerligen om mellan 400 och 500 miljoner kronor. Det är väl mycket möjligt att arbetstagarparterna vid förhandlingarna anser att dessa pengar kan användas på ett annat sätt, och det må det väl vara dem obetaget att träffa uppgörelse härom.

Enligt utskottsmajoritetens mening finns det inte något skäl att riksdagen skall på något sätt binda parterna när det gäller de kommande avtalsuppgörelserna. Det vore i allra högsta grad oklokt att göra på det sättet.

Herr Olsson hänvisade till opinionen ute i landet, även från fackföreningshåll. Vi skall dock hålla i minnet att det här utslutande är fråga om de statliga lönerna. Vad som sker på den privata sektorn och vad som gäller eventuella grupperingar inom den sektorn kan givetvis riksdagen inte på något sätt befatta sig med.

Herr Olsson säger att man hade hoppats att denna fråga skulle lösas vid årets avtalsrörelse och att man känner en mycket stor besvikelse över att så inte blev fallet. Ja, då finns det ju alla skäl för vederbörande att vända sig till sina respektive organisationer och där påpeka att det finns ett starkt önskemål om en ändring på den här punkten. Det är på den vägen en ändring måste ske, alltså i samband med kommande avtalsförhandlingar.

Jag anser att det skulle vara mycket

oklokt att vi nu från riksdagens sida skulle dekretera att de 400 å 500 miljoner kronor det här gäller skall läsas på ett alldeles speciellt sätt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att vi hoppas att denna fråga kommer att lösas under nästa förhandlingsomgång. Det ligger makt uppå att frågan redan nu tas upp till undersökning och diskussion hos berörda parter. Eftersom riksdagen har fört in detta system i vårt land och beslutat i ärendet ett otal gånger, hade det dock varit allra bäst om riksdagen först hade löst denna fråga och avskaffat dyrortsgrupperingen. Den torde såvitt jag förstår vara ganska svår att komma till rätta med i löneförhandlingarna. Därom vittnar ju resultatet i år.

Det är i och för sig inte så anmärkningsvärt att riksdagen tar upp frågor på arbetsmarknaden. Vi har självklart den uppfattningen att dessa frågor skall skötas av arbetsmarknadsparterna utan påverkan, men riksdagen har helt nyligen t. ex. beslutat om förbättringar på sjukförsäkringsområdet. I och för sig är det ingen skillnad. Här föreligger varje år ett stort antal motioner och uttalanden från olika håll ute i landet. En opinion gör sig till tolk för brister i samhället, och därför finns det också anledning för riksdagen att yttra sig i frågan.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Olsson säger att riksdagen antagit detta system och att det därför finns anledning att riksdagen också bör ta ställning till systemets eventuella avskaffande. Men herr Olsson förbiser en väsentlig sak, och det är att riksdagen också har infört

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

något annat, nämligen att löneuppgörelserna i framtiden skall träffas genom kollektivavtal. Där finns alltså ett utrymme och en möjlighet för vederbörande parter som önskar få en ändring på denna punkt att komma med sina krav.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Jag skall ta upp en annan fråga än den mycket intressanta frågan om dyrortsgrupperingen, där jag som medreservant i allt väsentligt kan instämma i vad övriga reservanter här anfört om önskvärdheten att dyrortsgrupperingen aktualiseras vid kommande löneförhandlingar. Men jag kan också instämma med herr Söderberg på en punkt, nämligen att det råder enighet om att detta är en avtalsfråga. Enligt min uppfattning kan emellertid arbetsgivaren-staten mycket väl aktualisera dyrortsgrupperingsfrågan vid kommande löneförhandlingar. Det är ju inte som herr Söderberg antydde fråga om ett dekret, utan det är ett önskemål från arbetsgivarens sida som skulle komma till uttryck, därest det gjordes ett sådant tillkännagivande som innefattas i reservationen.

Men, herr talman, detta är inte anledningen till att jag har begärt ordet i detta sammanhang. Den fråga jag syftar på är den som egentligen föranlett detta utlåtande, nämligen Kungl. Maj:ts begäran om anslag för täckning för beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m.

Jag har visserligen ingen annan mening än den att riksdagen nu är tvungen att bevilja dessa pengar, och därvidlag biträder jag utlåtandet i denna del, men det hindrar inte att jag vill ge uttryck åt att jag är högst otillfredsställd med att behöva finna mig inmanövrerad i det läget att vara tvungen påyrka medelsanvisning av dessa väldiga penningbelopp. Såsom framgår av yrkandena rör det sig sammanlagt om

inte mindre än 850 miljoner kronor. Detta är dock ingalunda allt. Av den till utlåtandet fogade bilagan kan man utläsa betydligt högre siffror, och inte heller de är så höga som de kommer att bli när allt som rätteligen hör hit blivit medtaget.

Dessutom är siffersammanställningen i bilagan missvisande. Men det betyder mindre eftersom ingen numera tar statistik alltför högtidligt. Det är ju så, herr talman, att så länge vi diskuterar i 1000-tal kronor och därunder är det fråga om pengar, men så snart vi kommer in på miljoner, då blir det statistik, och det går på något sätt över våra huvuden.

De miljoner, nej de miljarder, som det i detta utlåtande är fråga om är — för att uttrycka saken litet mindre högtidligt och mera rakt på sak — ingenting annat än räkningen till statsverket för årets lönerörelse. Och det är, herr talman, en så dyr räkning för det skattebetalande svenska folket att den inte bör få gå opåttalt förbi.

Som jag sade begärs det anslag på driftbudgeten med 850 miljoner kronor. Därtil kommer emellertid de utgiftsökningar som drabbar affärsverken så att staten som arbetsgivare i själva verket fram till utgången av detta kalenderår krävs på 1 270 miljoner kronor för betalning av lönestegringarna. Då är ändå inte utgifterna för undervisningens nya löneplan medräknade. Denna har uppgivits skola kosta så mycket att totalsumman inklusive denna plan ligger över 1 1/2 miljard kronor för år 1966.

För kalenderåret 1967 åter tillkommer ytterligare i runt tal 450 miljoner kronor, vilket betyder omkring 2 miljarder kronor i förhållande till startläget, och för kalenderåret 1968 blir det ytterligare bortåt en halv miljard kronor, vilket gör sammanlagt 2 1/2 miljarder kronor. Totalkostnaden för lönerörelsens treårsavtal blir alltså i runt tal 6 miljarder kronor och inte 2,2 miljarder kronor som en aningslös

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

och ouppmärksam läsare av bilagan eventuellt skulle kunna förledas till att tro.

Den som möter sådana siffror kan känna behov att fråga sig hur detta gått till och vad det är som hänt. Åtminstone har jag känt det så. Jag tycker att också andra borde kunna se bakåt för ett kort ögonblick och reflektera ett tag över denna rörelse och dess efterbörd samt ställa den rimliga frågan: Var det nödvändigt att sätta i gång hela denna lönevals? Jag vill uppmana kammarens ledamöter att söka erinra sig hur det såg ut i landets ekonomi i fjol höst, för tolv månader sedan, när vi var tillsammans här. Även om allt visst inte var bra, så blomstrade ändå vårt lands ekonomi i väsentliga hänseenden. Vad som då diskuteredes var om och hur man skulle dämpa aktiekursernas i och för sig ganska måttliga stegring — en lätt sak att avklara genom ett antal nyemissioner och en rätt-tidig räntehöjning. Alla hade arbete, och bostadsbyggandets problem gällde, om man hade eller inte hade byggt några tusen lägenheter mer eller mindre än det program riksdagen fastlagt. Det var full sysselsättning, och statsfinanserna var i så god ordning att finansministern med stolthet kunde framhålla att statsskulden kunnat nedbringas. Visserligen syntes moln vid horisonten i det att priserna steg och bytesbalansen hastigt försämrades, men ändå var det något idylliskt i det hela, i varje fall jämfört med nu, och varningar som då avhördes sköts behändigt åt sidan.

Hur ser det ut i dag? Kan alla känna sig trygga i sina jobb? Kan företagaren känna sig lugn för att det skall finnas pengar i kassan till nästa löneutbetalning? Kan jordbrukaren vara säker på sin gård och sköta sina djur som vanligt? Hade vi inte 17 000 arbetslösa helt nyligen enligt statistiken, och befarar man inte att ha 50 000 arbetslösa i januari?

Aktiemarknadens kurser har fallit 20

procent, och en femtedel av förmögenheten på börsen har därmed gått upp i rök. En missriktad aktievinstbeskattning har som lök på laxen smaksatt anrättningen. Kapitalmarknaden är uttorkad som en flodbädd i öken. Kreditmarknaden sägs vara desorganiserad och inte fungera till belåtenhet, i synnerhet inte för byggarna när det inte finns några pengar. Nu är det inte fråga om några tusen bostäder mer eller mindre, utan nu gäller det ett bortfall av minst 10 000 lägenheter för i år, och bakom oss har vi en lockout och en strejk med kvardröjande ilska och bitterhet hos de berörda. Riktigt övertygad är jag inte heller om att det s. k. utfallet av lönerörelsen har skapat den tillfredsställelse hos LO-anslutna löntagare som väl ändå varit avsikten. Jag har i varje fall inte velat ha det på detta sätt, och jag har inte bara tidigare utan dessutom i rätt tid framfört alternativa förslag och kritiserat den ekonomiska politik som förts i landet.

Självfallet kan inte en så viktig fråga som lönepolitiken och löne- och inkomstutvecklingen över huvud taget lämnas utanför en debatt om ekonomisk politik. Hela oppositionen har gjort en samlad hänvändelse till regeringen att ta initiativ till samråd i denna allt överskuggande fråga. Vår i egna men inga andras ögon allvisa regering har dock avvisat alla förslag i den riktningen. Det skulle inte bli mer än 6 procents ökning av lönesumman, sade finansministern i våras, eller kanske någon procent mer, tillade han i andra kammarens remissdebatt i januari. Det blir 11 1/4 procent enligt konjunkturinstitutet, och 12 procent, om jag minns rätt, enligt den mening som Landsorganisationens ordförande hyser. Detta är sakkunskapens mening i dag.

Gör det i nationens miljarddrullning ingen skillnad med några miljarder mer eller mindre i dessa angelägenheter? Tydligt gör det inte det för socialdemokraterna. Det kan vi se på dagens ärende där det rör sig om inled-

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

ningen till anslagskrav på miljardbe-
lopp.

Min stora fråga är: Varför avvisade socialdemokraterna vår begäran om samråd i lönefrågan när ännu tid fanns att ta upp den? Var ämnet för brännbart under ett år med allmänna val? Trodde socialdemokraterna att de skulle kunna förlora valet om de tagit det begärda initiativet till samråd? Nu har de förlorat det i alla fall. Eller befarar socialdemokraterna att det skulle ha gått ännu sämre om de tagit det samråd som oppositionen önskade?

Jag vill sluta nu, herr talman, men jag vill ställa frågorna: Vad tjänar det till med dessa lönerörelser? Vad är det för mening med dem? Vad tror man sig nå med dem? Vet herrarna i regeringen själva vad de vill i den ekonomiska politiken såsom de nu för den?

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag vill i all anspråkslöshet säga några ord med anledning av våra motioner I: 193 och II: 247, vilka nu föreligger till behandling.

Innan jag gör det skall jag emellertid stanna vid en liten detalj, nämligen herr Söderbergs suveräna likgiltighet för den resolution i Förenta Nationerna som avser en av de mänskliga rättigheterna: lika lön för arbete av lika värde. Är inte det, herr Söderberg, en synpunkt att i någon mån beakta? Skall man endast hänvisa till avtalsrörelser, maktpolitik och avvägning mellan arbetsgivare och arbetare? Finns det inte ett rättfärdigt krav på den punkten, oavsett vem det gäller? Man har i riksdagen flerfaldiga gånger påtalat detta. I praktiken har man dåligt lyckats genomföra denna princip när det gäller det arbete som brukar utföras av kvinnlig arbetskraft. Detta vet man, men man skiljer här på teori och praktik och vill inte låtsas om det. Man finner det sålunda helt naturligt att kyrkoherden i Järfälla skall avlönas i ortsgrupp 5, att kyrkoherden i exempelvis Kungsängen på andra si-

dan om dyrortsgränsen tillhör ortsgrupp 4 och kyrkoherden i Bålsta, om man går något steg vidare åt väster, till grannsocknarna, ortsgrupp 3. Grundskollärarna i Järfälla avlönas enligt en mall, grundskollärarna i Kungsängen enligt en annan, och borta i Bålsta skall de avlönas enligt en tredje. Den som blåser av tåg vid Stäkets station skall avlönas såsom tillhörande ortsgrupp 5, medan den som blåser av tågen en halv mil väster därom, i Kungsängen, anses böra bli avlönad i enlighet med de bestämmelser som gäller för ortsgrupp 4, och den graderade rättfärdigheten säger att den som utför samma syssla vid tågen borta i Bålsta skall höra till ortsgrupp 3. Är det rimligt att betala likvärdigt arbete på det sättet? Det svaras att det är en avtalsfråga och att arbetarna inte har framställt några krav o. s. v. Ja, men är det verkligen bra som det är — skall vi låta ett sådant system fortgå?

Vårt samhälle nedlägger mycket stora summor för att försöka åstadkomma en vettig lokalisering i detta land. Hur fungerar nu denna lokalisering när den — jag skulle vilja säga principiellt — motarbetas genom en sådan statlig lönesättning? Herr Söderberg säger att det här var den statliga lönesättningen; i den enskilda sektorn tillämpas ju inte denna. Men har vi inte något solidariskt tänkande i fråga om lönesättningen? Finns det en vattentät skiljevägg mellan lönesättningen i den enskilda sektorn och den statliga? Har inte staten här utfört ett visserligen ganska tvivelaktigt men dock banbrytande arbete på en väg som enligt min uppfattning inte är rättfärdighetens och rättvisans? Jag har den bestämda meningen att så är fallet.

Jag går sedan till lokaliseringsproblemet i Stockholm, eftersom ortsgrupp 5 och den statliga lönesättningen kanske har sin tyngdpunkt förlagd till rikets huvudstad med dess otal av ämbets- och tjänstemän. Då konstaterar jag att den omständigheten, att vi i

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

Stockholm har en lönesättning som avsevärt avviker från lönesättningen i stora delar av vårt land, redan därigenom skapar svårigheter på bostadsmarknaden. Det är klart att den som får högre avlön, den som får en s. k. marknadsmissig eller dyrortsgraderad inkomst i Stockholm och därigenom får en bättre start även vill få detta genomfört på bostadsområdet, vilket ökar efterfrågan i fråga om bostäder här.

Till områden sådana som stockholmregionen har förlagts en otalig mängd av arbetsuppgifter, och stockholmarna själva konsumerar där det tillskott de kan få i form av en förbättrad bostadsförsörjning. Då kan man konstatera, att de rikliga arbetstillfällena i huvudstaden och svårigheterna med bostäderna där skapar den brist på tillgänglig arbetskraft, den överhettning, bakom vilken dyrortsgrupperingen försöker få ett skralt försvar för sin existens. Jag har en bestämd känsla av att vi måste gå till roten med det onda, och då bör man börja hemma — staten skall börja hos sig själv och ställa frågan: Har vi lagt upp en lönepolitik som är rimlig och rättvis, som stämmer med principerna för de mänskliga rättigheterna och som stämmer med principerna för en vettig lokalisering?

Det är dock så, att lokaliseringens problem är att åstadkomma harmoni mellan arbetstillfällena och arbetskraft. Som det har varit här i Stockholm, har bostadsfaktorn kommit in i bilden på ett sätt som har förryckat det hela. Man har så att säga stängt människorna ute från arbetstillfällena, och man har endast i ringa utsträckning gjort den utflyttning av arbetstillfällena till människorna, som en sund lokalisering innebär.

Jag har bara velat beröra dessa synpunkter och yrkar bifall till den vid utskottets utlåtande avgivna reservationen.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag skall givetvis inte ta upp någon stor ekonomisk debatt med herr Åkerlund när det gäller dessa frågor. Han har ju tyckt att det har varit lämpligt att begagna tillfället att få till stånd en debatt — eller i varje fall att uttala sin oförgripliga mening — om dessa saker. Men nu ligger det ju till på det sättet, att herr Åkerlund liksom jag är ledamot av riksdagens löne delegation, och där har han ju alla tillfällen, när vi nu rådfrågas om dessa avtal, att framföra sina åsikter. Men de tongångar som vi hörde nyss har herr Åkerlund över huvud taget inte framfört i detta sammanhang. När herr Åkerlund nu talar om hur dyr räkningen blir för det skattebetalande folket, anser jag att det borde ha varit ett tillfälle för herr Åkerlund att just då reagera och säga sin mening. Det har han sålunda inte gjort.

Vidare frågar herr Åkerlund: Var det nödvändigt att sätta i gång denna lönevals? Jag tror att det vore lämpligt, om herr Åkerlund bl. a. begagnade sitt inflytande till att inom sin organisation SACO framföra dessa synpunkter — det skulle säkerligen vara mycket välgörande.

Jag vill därefter bemöta herr Ferdinand Nilsson. Han talar om herr Söderbergs »suveräna likgiltighet» för FN:s resolutioner när det gäller de mänskliga rättigheterna.

Jag har över huvud taget inte tagit ståndpunkt till det rättfärdighetskrav, som herr Nilsson med sådan patos här framfört. Ty jag anser, herr Nilsson, att löneförhandlingarna bör klaras av mellan de olika parterna och att man i det sammanhanget bör framföra allt som kan anses vara rättfärdighetskrav. Jag undrar, mina vänner här i kammaren, hur det skulle se ut, om vi under herr Nilssons ledning skulle avgöra vad som är rätt och rättfärdigt i vårt samhälle! Jag tror att det skulle bli mycket svårt, och framför allt tror jag att det skulle vara alldeles otänk-

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

bart, att vi här i riksdagen skulle kunna säga att just den och den inplaceringen i den och den lönegraden skulle vara riktig och rättfärdig.

Det finns naturligtvis inte några möjligheter för oss att förfara på det sättet, utan här måste det enligt riksdagens beslut överlåtas på vederbörande parter att träffa en uppgörelse.

Herr Nilsson säger vidare — och det visar ju att han som vanligt inte lyssnar så mycket på vad som sägs — att jag skulle ha anfört att det inte kommit några krav från arbetsgivaren. Jag har inte talat om några krav från arbetsgivaren, utan kraven bör givetvis komma från vederbörande löntagare.

Jag tycker nog att det är malplacerat att ta upp frågan om lokalisering i detta sammanhang. Jag kan inte förstå att de nuvarande förhållandena beträffande lokaliseringsåtgärder på något sätt visar, att ortsgupperingen i detta sammanhang skulle spela någon roll. Det är helt andra saker som har betydelse i detta sammanhang. Det gäller framför allt att skaffa glesbygderna möjlighet att få industrier av olika slag. Ortsgrupperingen har inte något som helst med den saken att göra. Rätt betydande när det gäller frågan om tillgången på arbetskraft är att erinra sig situationen när SJ friställt folk i Norrbotten på grund av svårigheterna att försälja malm. Det visade sig att på den plats, Stockholm, där man på grund av ortsgupperingen har de högsta lönerna, hade man också den största bristen på arbetskraft och den största svårigheten att få folk till de tjänster som behöver tillsättas.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Herr Söderberg har här i kammaren tagit upp frågan om mitt medlemskap i lönelegationen. Jag vill då lämna den upplysningen, att jag inte bara är ledamot av lönelegatio-

nen utan också ledamot av bankoutskottet. I bankoutskottet hör frågor av det slag som jag här nämnt också hemma, och i bankoutskottet har jag agerat, liksom även i denna kammare, när det gäller riktlinjerna för den ekonomiska politiken över huvud taget. Det har inte i och för sig funnits någon anledning att från min sida i lönelegationen söka ingripa i en pågående avtalsrörelse. Det vore ju som om jag — för att ta en liknelse — skulle sticka ut handen i en hiss som befinner sig på väg upp. Resultatet skulle endast bli att handen slets av men att hissen inte stannade. Däremot kan det finnas anledning att låta bli att gå in i hissen eller att trycka på knappen för färd upp.

Vad sedan angår frågan om SACO vill jag säga, att jag inte är ansvarig för SACO:s politik. Det kanske kan intressera herr Söderberg att veta, att när jag i bankoutskottet agerat för andra riktlinjer i fråga om löne- och inkomstpolitiken har SACO avstyrkt mina propåer i det hänseendet. Detta är dock en fråga som i sammanhanget enligt min mening är totalt ointressant för själva frågeställningen.

Det är inte riksdagsmännen, som skall låta sig bestämmas av vad näringsorganisationerna tycker i det ena eller andra fallet, utan riksdagens uppgift är att ange de allmänna riktlinjerna för landets ekonomiska politik. Herr Söderberg säger, att han inte vill diskutera den ekonomiska politiken i dag. Jag har ingen invändning mot det. Jag hade i själva verket inte heller väntat att herr Söderberg skulle vilja göra det.

Vad som aktualiserade mitt inlägg är det förhållandet, att här nu presenteras en räkning på miljardbelopp och att just nu det lämpliga tillfället är inne att ställa just de frågor som jag har ställt om meningsfullheten i den ekonomiska politik som regeringen för på det här planet. Det är det regerande partiets ekonomiska politik som vi i

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

oppositionen har anledning att ta ställning till och kritisera när någonting håller på att gå galet.

I detta läge skall vi också komma ihåg att vi i dag befinner oss i början av december. Om ungefär en månad kommer finansministern att presentera nästa års finansplan. Jag tycker det vore mycket lämpligt om finansministern tog upp en diskussion om denna fråga i finansplanen. Det finns inget bättre tillfälle att framföra ett önskemål av just det slag som jag här har gjort än i en debatt, där det rimligen hör hemma, och vid behandlingen av ett ärende som är av verklig storleksordning, nämligen här föreliggande anslagsyrkande om väldiga penningbe-
lopp.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Endast några små, små ord av kärlek till min trogne vän herr Söderberg!

Jag vill först konstatera att han hade alldeles rätt när han påpekade att han inte gick in på frågan om de mänskliga rättigheterna. Det var just det, som jag karakteriserade som hans »suveräna likgiltighet» för den saken. Vi är alltså som vanligt helt överens — på vissa punkter.

Sedan säger herr Söderberg, att man inte kan applicera rättfärdigheten som faktor när det gäller inplacering i den ena eller andra dyrortsgruppen. Det ger jag honom alldeles rätt i. Men jag vill ha bort hela det här eländiga systemet! Bara vi får bort dyrortsgrupperna har vi inget besvär med dem — då klarar sig det där med rättfärdigheten också, i vart fall för min del. Hur herr Söderberg klarar det vet jag inte.

Herr Söderberg säger vidare att det är märkvärdigt att det, trots att de höga lönerna finns i Stockholm, finns folk som inte vill flytta dit. Är det så märkvärdigt, herr Söderberg, så som det är ordnat med bostadsförsörjningen? På grund av sin höga levnadsstan-

dard behöver stockholmarna själva inte mindre, utan mer när det gäller bostäder. Man kunde inte klara byggnationen under 1964 och 1965, troligen inte heller under 1966. Man kan inte utnyttja de kvoter, som generellt har tilldelats, utan man bygger mindre än kvoten. Herr Söderberg blir ändå förvånad över att det finns folk som säger att de inte vill komma hit. — Jag har talat om dem som redan är här!

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Herr Åkerlund talar här om vad han anfört i bankouts-kottet. Eftersom jag ju inte är ledamot av bankouts-kottet kan jag inte känna till vad herr Åkerlund har gjort gällande för uppfattning där. Däremot har vi båda deltagit i statsutskottets femte avdelnings behandling av detta ärende. Där har herr Åkerlund över huvud taget inte framfört de synpunkter han här framfört.

Sedan vill jag bara till herr Ferdinand Nilsson säga, att jag naturligtvis alltid är tacksam över hans kärleksfulla ord, även om de bara är små, små ord av kärlek. De stora orden av kärlek har jag väl inte väntat mig från herr Nilsson. Men när han säger att det gäller att ta bort »det här eländiga systemet» för att få rättfärdighet, så tror väl ändå inte herr Nilsson själv att vi skall kunna komma fram till en absolut rättfärdighet beträffande lönesystemet, oavsett vilken dyrortsgrupp vi får eller om vi inte får någon sådan alls.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att jag också sitter i statsutskottet. När vi handlade denna fråga i plenum frågade jag statsutskottets ledamöter, om det var nödvändigt eller önskvärt att jag avgav en särskild blank reservation utöver den reservation som jag varit med om när det gäller dyrorts-

Om avveckling av lönegrupperingen, m. m.

grupperingen för att inför kammaren få framföra vissa andra synpunkter än dem som gällde dyrortsgrupperingen.

Det är inte första gången, herr talman, som herr Söderberg anklagar mig för att inte i avdelning eller i utskott ha redovisat vad jag har för avsikt att säga när jag kommer till kammaren. När jag emellertid direkt frågade om jag skulle lämna en blank reservation sades det mig i statsutskottet vid detta tillfälle, att det *icke* var nödvändigt att komma med en särskild sådan.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles klart att herr Söderberg och jag inte kan alldeles på egen hand klara de stora och omfattande rättfärdighetsproblem, som situationen ställer. Men, herr Söderberg, man kan ju anstränga sig mer eller mindre! Och i dag förefaller det mig som om herr Söderbergs ansträngningar skulle vara i minsta laget.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag skall nu inte alls ägna mig åt herr Nilsson — han får finna min ansträngning vara i minsta eller mesta laget — det är mig helt likgiltigt.

Till herr Åkerlund vill jag bara säga, att det är riktigt att han i statsutskottet frågade om han skulle väcka en blank reservation. Den frågan betraktades emellertid i statsutskottet närmast som löjlig, eftersom herr Åkerlund redan stod som reservant. Man kan väl inte gärna avge en blank reservation till sin egen reservation?

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punk-

ten av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten A hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han uppreat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Olsson, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 154 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Olsson, Johan*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 61.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. förläggningen av LKAB:s huvudkontor

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 155, i anledning av väckta motioner angående förläggningen av LKAB:s huvudkontor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Axel Andersson* och *Strandberg* (I: 183) samt den andra inom andra kammaren av herrar *Petersson* och *Öhvall* (II: 255), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning, under medverkan av företagens ledning och representanter för Norrbottens län, av frågan om förläggning av LKAB:s huvudkontor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 183 och II: 255 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr *Axel Andersson*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Johansson*, *Per Jacobsson*, *Åkerlund*, *Karl-Erik Eriksson*, *Johan Olsson*, *Bohman*, *Eliasson* i Sundborn, *Turesson*, *Gustafsson* i Kärby, *Nelander*, *Källstad* och *Tobé*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 183 och II: 255, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning av frågan om förläggningen av LKAB:s huvudkontor.

Herr CARLSSON, HARRY, (fp):

Herr talman! Riksdagen har under några år haft att behandla förslag om en utredning av frågan om förläggningen av LKAB:s huvudkontor. Kontoret ligger som bekant här i Stockholm. Skäl har emellertid anförts för att förlägga det till Norrbotten, där LKAB:s verksamhet bedrivs. Liksom tidigare har statsutskottet nu avstyrkt motions-

kravet med en hänvisning till att företagsledningen inom LKAB inte har ansett en utredning erforderlig utan förklarat sig nöjd med nuvarande förhållanden.

Till statsutskottets utlåtande nr 155 har emellertid fogats en reservation av herr *Axel Andersson* m. fl., vari framställs krav på att en utredning skall komma till stånd.

Också enligt reservanternas uppfattning bör man fästa vikt vid företagsledningens bedömning av frågan. Det är naturligt att i första hand effektivitetssynpunkter anläggas. Det finns dock en hel rad skäl för att huvudkontoret bör förläggas till Norrbotten. Till dessa hör de psykologiska och lokaliseringspolitiska motiven. Befolkningen i Norrbottens län tillmäter frågan om huvudkontorets förläggning stor betydelse, vilket inte minst visats i de remissyttrandena som inhämtats från länet. Det är inte alldeles självklart att ett storföretags huvudkontor måste förläggas till Stockholm. Det finns tvärtom exempel på att en förflyttning till produktionsorten även ur effektivitetssynpunkt har givit lyckade resultat. Det kan därför vara skäl att närmare överväga vart huvudkontoret bör förläggas.

En utredning av denna fråga kan knappast anses såsom ett ingrepp av otillbörligt slag i LKAB:s organisation. Riksdag och regering har ofta att ta ställning till frågor av genomgripande betydelse för statsföretag. En utredning av frågan om förläggningen av LKAB:s huvudkontor skulle med säkerhet ses med största intresse av de anställda inom LKAB och av befolkningen i norra Sverige.

Någon särskild anledning för företagsledningen att motsätta sig en sådan utredning torde knappast föreligga. Eftersom det inte är fråga om annat än att skapa ett ökat bedömningsunderlag för beslut i riksdagen anser jag det i högsta grad befogat att en utredning kommer till stånd på sätt som reservanterna har föreslagit.

Ang. förläggningen av LKAB:s huvudkontor

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Såsom framgick av den föregående talarens anförande har denna fråga flera gånger varit uppe till behandling. Redan år 1956 behandlades problemet och då framhölls det att frågan i framtiden kunde tas upp till förnyad prövning.

Både den Eckerbergiska lokalisering-utredningen år 1963 och den Näslundska utredningen ansåg att en förläggning till Norrbotten skulle vara fördelaktig ur olika synpunkter.

Av de remissyttranden över motioner till 1964 års riksdag som återges i utskottsutlåtandet i år framgår, att t. ex. Norrbottens läns landstings förvaltningsutskott ansåg det vara ett angeläget önskemål att huvudkontoret förlades till Norrbotten, men att förvaltningsutskottet samtidigt ansåg det väsentligt hur företagsledningen såg på och bedömde saken. Länsstyrelsen i Norrbottens län hade ungefär samma synpunkter och framhöll, att det var av betydelse att största möjliga del av kontorets personal placerades i länet. Luleå stad fasthöll vid sin tidigare uppfattning att huvudkontoret borde placeras i Norrbotten.

Tidigare spelade skattesynpunkten en väsentlig roll. Nu är den frågan inte av nämnvärd betydelse och kan därför utmönstras ur resonemanget.

Vid föredragningen i femte avdelningen blev det klart för oss, att ledningen för LKAB anser, att huvudkontoret bör vara placerat i Stockholm.

Det kan ju synas som om detta inte är en stor fråga, men den kan ha betydelse av psykologiska och lokaliseringspolitiska skäl, och vi reser vanter anser att dessa också bör tas med i betraktandet. Därför yrkar vi i reservationen på en skyndsamt utredning under medverkan av företagets ledning och representanter för Norrbottens län.

Vid föredragningen i avdelningen sade företagets chef ordagrant följande, vilket jag fann mycket intressant: »Den ärligen upprepade publicitet som motioner om huvudkontorets förflyttning medför är ägnad att skada företaget. Våra anställda känner ovisshet om vad riksdagen kan företa sig.» Jag tror att det är riktigt, och jag tycker att det är skäl nog att företa en utredning, så att frågan kommer ur världen. Eljest är det risk för att motionerna återkommer år efter år med de nackdelar som detta kan medföra.

Herr talman! Också jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Jag skall inte ta alltför lång tid på mig för att gå in på något slags historieskrivning i detta ärende, men jag har ändå anledning att något beröra varför vi motionärer ständigt återkommer med denna fråga.

Jag skall då i första hand anknyta till vad fröken Andersson nämnde om riksdagens beslut år 1956, som innebar att huvudkontoret i, som man sade, dåvarande läge skulle förläggas till Stockholm. Ur riksdagens uttalande vid det tillfället vill jag emellertid citera följande: »Skulle emellertid erfarenheter visa att en förflyttning av huvudkontoret till Norrbottens län kan verkställas utan nackdelar för bolaget, bör frågan härom upptagas till förnyad prövning.»

Med tanke på det riksdagsbeslutet är det väl inte underligt att man tar upp dessa problem, som första gången på nytt aktualiserades i motion 1964.

Skälet till motionen år 1964 var att vi 1963 fick klart för oss att man inom LKAB:s ledning utredde frågan om byggandet av ett nytt stort kontorskomplex här i Stockholm för sitt huvudkontor. Jämsides härmed pågick år 1963 inte mindre än två särskilda lokaliseringstudier, nämligen såväl landshövding Näslunds som landshöv-

Ang. förläggningen av LKAB:s huvudkontor

ding Eckerbergs, och båda utredningarna avlämnade sina betänkanden detta år. Som bekant hade dessa båda utredningar framhållit med kraft, att det skulle vara i rikets intresse att arbeta för en aktiv lokaliseringspolitik och framför allt att minska trycket på Stockholm och andra större befolkningscentra genom att stimulera till ökad verksamhet i avfolkningsregionerna. Det är ju en sak som riksdagen också har accepterat.

Med kännedom om tveksamheten vid 1956 års beslut om placering av LKAB:s huvudkontor var det väl inte underligt att man tittade litet närmare på vad utredningarna — framför allt den Eckerbergiska — kommit till just beträffande den saken; den Eckerbergiska utredningen sysslade ju direkt med frågan om statlig verksamhet. Och vad sade denna utredning? Jo, sammanfattningsvis att utredningen i motsats till LKAB:s ledning anser huvudkontorets förläggning i anslutning till en stor produktionsenhet »innebära fördelar ur ekonomiska och administrativa synpunkter». Utredningen ansåg vidare att kontakter och samarbete med de stora lokalförvaltningarna i Norrbotten borde kunna främjas, om LKAB:s huvudkontor förlades dit.

Jag vill, herr talman, understryka att detta är ett uttalande från en statlig utredning, i vilken icke ingick någon representant från Norrbottens län. Den kan därför inte beskyllas för att se på dessa frågor ur någon speciellt norrbottensk lokalpatriotisk synpunkt.

Den Eckerbergiska utredningens betänkande var föremål för remissbehandling hos länsstyrelsen i Norrbottens län, och dåvarande landshövdingen Näslund yttrade därvid att »erforderliga utredningar beträffande lokaliseringen av ASSI:s och LKAB:s huvudkontor till Norrbotten snarast bör fullföljas».

Det främsta skälet till att huvudkontoret skall vara placerat i Stockholm — och det är det som LKAB-ledningen

anser — är hänsynen till försäljningsarbetet. Men, herr talman, försäljningen av LKAB:s produkter sker genom AB Malmexport. Däremot är det också nu för tiden, åtminstone för oss uppe i Norrbotten, väl känt att för att LKAB skall kunna sälja sin fosforrika malm måste ytterligare förädlingsprocesser skapas vid produktionsplatserna. Huvudkontorets intresse för detta arbete borde rimligtvis vara stort. Det borde också kunna gälla de rationaliseringsarbeten, som har skett och alltjämt måste ske såväl i gruvor som vid hamnanläggningar och inte minst vid exploateringen av nya malmfyndigheter och därmed följande projekteringsarbeten.

Tyvärr har denna fråga aldrig fått prövas förutsättningslöst, och det är av det skälet vi har återkommit gång på gång. Majoriteten tillstyrker alltid vad LKAB-chefen herr Arne Lundberg anser utan att bry sig om vad någon annan tycker.

Herr talman! Skulle vi inte nu en gång för alla försöka komma ifrån dessa våra fortsatta eventuella framställningar i detta ämne genom att följa reservanternas förslag? Jag ställer denna fråga och yrkar bifall till föreliggande reservation.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Herr Strandberg tror att utskottsmajoriteten helt och hållet anser detsamma som herr Arne Lundberg i dessa frågor. Men det är ju inte bara herr Arne Lundberg, som anser att huvudkontoret måste ligga kvar i Stockholm, utan det gör hela företagsledningen, och i den ingår som herr Strandberg vet en ganska god representation för Norrbottens län.

Dessutom har utskottsmajoriteten funnit att det avgörande måste vara — naturligtvis också för Norrbottens befolkning — att företaget skötes så effektivt som möjligt. Och härvidlag har företagsledningen åberopat så goda skäl

Ang. förläggningen av LKAB:s huvudkontor

för sin uppfattning, att utskottsmajoriteten inte funnit några skäl tala för att man inte skulle följa företagsledningen på denna punkt.

Vad är det frågan om? Huvudkontoret i Stockholm har ett sextiotal anställda. Dessutom finns ett mycket stort kontor vid huvudföretaget uppe i Kiruna. Men det väsentliga i sammanhanget är ju försäljningen, som också herr Strandberg säger, och det har man fått erfara särskilt i år, då mycket stora svårigheter uppstått att få malmen såld. Svårigheter för befolkningen och företaget när det gäller sysselsättningen har därmed skapats. Försäljningen måste organiseras så effektivt som möjligt, och den sker tillsammans med Grängsbergbolaget genom AB Malmexport. Av olika skäl måste man då i Stockholm ha kvar ett kontor med minst trettio-talet anställda. Därför skulle det vara fråga om att upp till Norrbotten förflytta ett trettio-tal ledande män och kvinnor i företaget, som måste få mycket stora besvärigheter i samband med resor till Stockholm och andra orter. Åtskillig tid skulle spillas på det sättet. Därför har det klart och tydligt utsagts att det är effektivast att företaget har sitt huvudkontor placerat där det nu ligger.

Herr Strandberg säger att huvudkontorets intresse för utvecklingsarbete borde vara en angelägen sak. Det är väl ändå inte herr Strandbergs mening — det tar jag för givet — att anklaga ledningen för LKAB för att inte visa ett mycket stort intresse för utvecklingsarbete när det gäller företagets produkter och dess verksamhet? Jag tror att alla som haft tillfälle att se hur företaget sköts och som t. ex. hade tillfälle att närvara vid jubileet förra året kan vitsorda, att ett mycket stort intresse i det avseendet har visats från företagets sida. Detta är en fråga som inte minst när det gäller norrbottensbefolkningen måste ses som en effektivitetsfråga.

Här har hänvisats till yttranden från

landstingets förvaltningsutskott och från länsstyrelsen. Både förvaltningsutskottet och inte minst Kiruna stad har deklarerat — och det är alldeles självklart — att man gärna ser att huvudkontoret flyttas till Norrbotten. Men man säger samtidigt att man givetvis mycket strängt måste hålla på att det avgörande måste vara vad som är lämpligast ur effektivitetssynpunkt. Detta gav förvaltningsutskottets ordförande klart uttryck för när han hade företräde inför femte avdelningen och där fick framföra sina synpunkter på denna fråga. Han förklarade att det självfallet inte finns något förvaltningsutskott eller någon länsstyrelse, som inte med största tillfredsställelse skulle hälsa att så många huvudkontor som möjligt förläggs till respektive län när det gäller olika företag. Men han förklarade samtidigt att den väsentligaste målsättningen måste vara vad som är lämpligt ur effektivitetssynpunkt.

Fröken Andersson säger — och det är alldeles riktigt återgivet — att direktör Lundberg mycket starkt har betonat att dessa ständigt återkommande aktioner i allra högsta grad har varit ägnade att skada företaget. Jag tycker att man av den anledningen borde noga överväga om man skall fortsätta med dessa attacker mot LKAB då man nu har klart för sig att företaget härigenom skadas. Vi bör i stället gemensamt arbeta efter den linjen att LKAB skall vara ett så effektivt företag som möjligt. Därför bör vi inte, med de mycket starka skäl som anförts av företagsledningen, nu företa någon förändring.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr STRANDBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag är minst lika underkunnig som herr Söderberg om att det här kanske bara rör sig om att flytta 20 å 30 personer. Den saken behöver vi inte diskutera.

Ang. förläggningen av LKAB:s huvudkontor

Jag är den förste att på det varmaste uttala mig för att LKAB har en försäljningsorganisation i stil med den ståndpunkt som riksdagen tog när vi helt nyligen diskuterade frågan om ett motsvarande företag, nämligen Norrbottens järnverk. Som herr Söderberg säkert kommer ihåg hade vi då en diskussion där vi uttalade oss mycket positivt för att ett försäljningskontor skulle förläggas till Stockholm.

Jag har emellertid svårt att förstå, att man nu tar upp svårigheterna för ett huvudkontor att hålla kontakt med sitt försäljningsorgan i Stockholm. Det är väl inte, herr Söderberg, svårare att åka från huvudkontoret, var det nu ligger i Norrbotten, till Stockholm än tvärtom. Jag kan över huvud taget inte förstå varför man tar upp ett sådant problem. Dagsläget är ju i stället att ett mycket stort antal tjänstemän i Kiruna tvingas att ständigt vara på resande fot för att ha kontakt med huvudkontoret i Stockholm. Så är det verkliga läget.

Sedan skall jag inte göra herr Söderberg ledsn genom att som jag gjorde sist läsa upp vad förvaltningsutskottet i Norrbotten har sagt. Herr Söderberg blev svarslös den gången, och jag tror att det blir samma sak i dag.

Herr SÖDERBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Söderberg skulle inte bli ledsn om herr Strandberg läste upp vad förvaltningsutskottet den gången sade! Men annars kan jag ju tala om för herr Strandberg vad förvaltningsutskottets ordförande klart och tydligt deklarerade vid sitt besök på femte avdelningen. Han sade att det är självklart att förvaltningsutskottet med tacksamhet och förtjusning skulle ta emot huvudkontoret, men han deklarerade också mycket klart, att detta inte får vara avgörande. Det är i stället effektivitetssynpunkten för företaget, som skall vara avgörande. Därför tror jag inte att herr Strandberg

skulle få något större stöd av herr Flemströms uttalande i detta sammanhang.

Herr STRANDBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! I sista delen av förvaltningsutskottets skrivelse talar man om hur stor personalstyrka LKAB har. Sedan heter det: »Till 99 procent är sålunda personalen sysselsatt i Norrbotten, vilket måste anses vara ett utomordentligt starkt skäl för att även huvudkontoret förläggs till Norrbotten, jämväl om man ser på saken rent företagsekonomiskt.»

Skrivelsen är undertecknad av samme herr Flemström som herr Söderberg nys talade om.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Såsom tidigare upplysts är det tredje året i rad som man behandlar motioner som går ut på att LKAB:s huvudkontor skall förläggas till Norrbotten och att frågan skall utredas. Vid tidigare tillfällen har läget varit litet annorlunda än nu. Man har väl framför allt velat åberopa skattepolitiska skäl för att huvudkontoret skulle flyttas till Norrbotten. Vidare har det kanske också varit så att man har velat få ett direkt beslut om utredning. I dag är det psykologiska och lokaliseringspolitiska skäl, som enligt motionärerna bör vara vägledande för att man skall pröva frågan.

Jag delar utskottets uppfattning att LKAB:s styrelse i likhet med andra bolagsstyrelser bör vara i stånd att själv bedöma var huvudkontoret skall ligga. Det är de företagsekonomiska synpunkterna, som bör vara utslagsgivande. LKAB är ju i hög grad ett exportföretag. Därför är kontakten med marknaderna och med kunderna av den största betydelse. Läget i dag understryker att det gäller att hävda sig på marknaden. Vi vet att malmpriserna under de

Ang. förläggningen av LKAB:s huvudkontor

senaste åtta åren sjunkit med inte mindre än 26 procent. Därför står företaget inför en rad viktiga frågor. Jag tror att det skulle vara olyckligt om man i det läget skulle säga att företaget nu, då det är så besvärligt, också skall ta upp frågan om huvudkontorets förflyttning.

Det är väl ingen som har någon anmärkning mot det sätt på vilket LKAB har skött sina åligganden. Här har påtalats att man skulle öppna nya gruvor och att man skulle vara i bättre kontakt med själva förvaltningarna. De som hade tillfälle att besöka LKAB i Norrbotten när företaget fyllde 70 år — det är väl ett år sedan — vet att LKAB på olika sätt varit i stånd att följa med den tekniska utvecklingen och att öppna nya företag, exempelvis Svappavaara. Det kan alltså inte vara på det sättet att företaget på grund av att huvudkontoret har legat i Stockholm har försuttit de chanser som det haft.

Gör man en jämförelse med till exempel Boliden och Grängesberg, som arbetar på samma område och som är gruvföretag med huvudsaklig inriktning på export, finner man att de har sina styrelser förlagda till Stockholm. Det har aldrig sagts ett ord om att det skulle vara olämpligt att de ligger i Stockholm och att de skulle ligga i Skellefteå eller Grängesberg. Detta ger väl vid handen att de funnit det lämpligt att ha huvudkontoren förlagda till Stockholm.

Att direktör Lundberg i LKAB personligen skulle ha något emot att huvudkontoret förläggs till Luleå tror jag ingalunda. Han är ju luleåpojke — det är väl närmast Luleå man har i tankarna som förläggningssort — och att han inte skulle vara beredd att flytta till sin egen hemstad är väl föga troligt. Men vägledande är ju framför allt att han måste ha kontakt med den förändring som sker på marknaden. Herr Strandberg nämnde att man måste vidareförädla malmen. Man gör också

kulsinter, och den blir en begärligare vara. Det vittnar också om att företaget är aktivt i det hänseendet.

Jag menar att ingenting i sak inträffat som gör att riksdagen bör inta en annan ställning än vid tidigare tillfällen. Jag vill kort och gott instämma i statsutskottets utlåtande nr 155.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strandberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 155, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för japropositionen.

Då emellertid herr *Strandberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 60.

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningskatt å vissa varor, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet. Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämningskatt å vissa varor, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av vissa postavgifter jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av motioner angående beräkningen av avgifter till statsverket för tjänster till allmänheten;

nr 51, i anledning av motion om överförande i statlig ägo av privatägd krigsmaterielproduktion; och

nr 52, i anledning av motioner angående utnyttjande av automatisk databehandling i riksdagsarbetet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för kommun att bidra till pensionskostnad för personal som övergått till statstjänst; samt

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 kap. 4 och 5 §§ luftfartslagen den 6 juni 1957 (nr 297), m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 74, i anledning av väckt motion angående föreringsrätten m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 14 oktober 1966 dagtecknad proposition, nr 133, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t velat inhämta riksdagens yttrande i fråga om befogenhet för Kungl. Maj:t att besluta rörande dels trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik, dels de hastighetsbegränsningar, som vore påkallade av övergången.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat de i anledning av densamma väckta likalydande motionerna I: 769, av herrar *Skärman* och *Tistad*, samt II: 941, av herr *Westberg*.

I motionerna I: 769 och II: 941 hade hemställts,

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik

att riksdagen måtte tillstyrka vad i propositionen föreslagits och lämna Kungl. Maj:t däri begärda bemyndiganden, men därvid såsom sin mening uttala,

dels att hastighetsbegränsningen de första tre dygnen efter övergången till högertrafik borde sättas till 40 km/tim. inom tättbebyggt område för att därefter höjas till 50 km/tim. i stället för av högertrafikkommissionen förordade 30 respektive 40 km/tim.,

dels att såsom villkor för fordon att få föras ut i trafiken borde gälla, att fordonet vore försett med en på vindrutan och för föraren väl synlig plats uppsatt påminnelse om att köra till höger.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta i de hänseenden, som avsåges i förevarande proposition, nr 133; samt

B. att motionerna I: 769 och II: 941, i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits, utom av annan, av herrar *Erik Jansson, Nils-Eric Gustafsson, Torsten Hansson* och *Bengtson* i Solna, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under B hemställa,

dels att riksdagen måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande valet av fartgräns inom tättbebyggt område,

dels att motionerna I: 769 och II: 941, i vad de ej kunde anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservanterna hade ansett, att i samband med övergången till högertrafik

fartgränsen inom tättbebyggt område icke borde sättas lägre än 40 km/tim.

Herr JANSSON, ERIK, (s):

Herr talman! I den proposition som ligger till grund för detta utskottsutlåtande har föreslagits vissa trafikinskränkningar i samband med övergången till högertrafik 1967. I syfte att förenkla förfaringssättet, t. ex. genom att slippa göra några ändringar i vägtrafikstadgan, har här föreslagits ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att vidta erforderliga åtgärder, och på den punkten finns det inga delade meningar i utskottet. Detsamma gäller det bemyndigande som begärts för de föreslagna hastighetsbegränsningarna i samband med övergången. Även där är utskottet alltså enhälligt.

Vad som har föranlett olika uppfattningar inom utskottet är närmast om vi skall säga någonting eller inte, alltså om vi skall ha en egen uppfattning eller nöja oss med att endast skicka det vidare.

Bakgrunden till att det har blivit delade meningar i utskottet får väl närmast sägas vara det förslag som framlagts av högertrafikkommissionen när det gäller hastighetsbegränsningar och remissyttrandena i anledning av detta förslag.

Högertrafikkommissionen föreslår när det gäller tätorter en hastighetsbegränsning på 30 respektive 40 kilometer per timme och för landet i övrigt en hastighetsbegränsning på 60 respektive 70 kilometer per timme. Den lägre hastighetsgränsen är avsedd att gälla de tre första dagarna och den högre hastigheten, alltså 40 respektive 70 kilometer, under tiden därefter — enligt förslag av högertrafikkommissionen minst en månad.

Förslaget från högertrafikkommissionen har varit ute på remiss. Av de 29 olika remisserna är det endast fyra som direkt har tillstyrkt högertrafikkommissionens förslag om 30 respektive 40 kilometer under de tre första dagarna.

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik

De flesta av dessa remissorgan anser att fartgränserna under hela det inledande skedet — således även under de tre första dygnen efter omläggningen — bör vara 40 kilometer inom tätbebyggt område och 70 utanför sådant område. Till dessa remissinstanser hör bl. a. rikspolisstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, nio länsstyrelser, Svenska stadsförbundet och flera samman slutningar av trafikintressenter.

Nu har jag ingen möjlighet att uttala mig om hur stor sakkunskapen är inom högertrafikkommissionen — och det skulle inte heller falla mig in att yttra mig om hur det kan ligga till på det området där. Däremot står det fullt klart att det inom de flesta remissinstanserna finns en sakkunskap som man inte kan fränkänna dem. De har erfarenheter på dessa områden, som är mycket omfattande och som går långt tillbaka i tiden. På deras trafik-kunskande kan man knappast ta fel. Man kan t. ex. nämna rikspolisstyrelsen, som har lång erfarenhet på dessa områden, vattenbyggnadsstyrelsen likaså, för att inte tala om Nationalföreningen för trafik-säkerhetens främjande, som inte bara anser att hastigheten bör vara 40 kilometer under de tre första dagarna utan över huvud taget vill att en fartbegrän-sning skall inskränkas till att omfatta en mycket kort tid efter det att trafik-omläggningen har genomförts.

Man måste efter att ha läst dessa remissyttranden ställa sig mycket betänksam gentemot högertrafikkommissionens förslag. Man vill här skapa onormala förhållanden i ett läge, där man bör eftersträva att övergången sker så naturligt och friktionsfritt som det över huvud taget är möjligt. Detta gäller inte minst i tätorterna. På den punkten — när det gäller tätorterna — har f. ö. väg- och vatten, som i sitt yttrande har samlat en rad yttranden från olika trafikorganisationer, sagt:

»Företrädare för den yrkesmässiga persontrafiken har uttalat starka betänkligheter mot en så låg hastighetsgräns

som 30 km/tim. Man har bl. a. framhållit att den ifrågasatta gränsen är olyckligt vald med hänsyn till konstruktionen hos moderna bussar. Man fruktar också att transportkapaciteten därigenom skulle bli så nedsatt att vagnmateriel och personal ej skulle räcka till för behovet med stora förseningar och långa väntetider som följd.»

Jag vill starkt understryka de synpunkter, som sålunda förts fram av expertisen. Följden av ett beslut om en alltför låg hastighetsgräns skulle utan tvekan bli oändliga köer i städerna, förseningar för den kollektiva trafiken, ändring av busslistor och tidtabeller, en sänkt standard för den allmänhet som under de första dagarna i större utsträckning än normalt kommer att använda den kollektiva trafiken. Detta kommer att skapa en irritation bland både trafikanter och fotgängare som sannerligen inte kan vara till fördel i ett läge som säkerligen blir kritiskt under de första dagarna.

Trots denna förintande kritik från remissinstanserna, ärade kammarledamöter, föredrar majoriteten inom tredje lagutskottet att säga: »Vi finner att utskottet icke bör tillkännage någon bestämd uppfattning härom.» Det är klart att man skall kunna lita på Kungl. Maj:t och att man skall kunna lita på vederbörande statsråds omdöme, när han efter detta riksdagsbeslut kommer att få fullmakt att göra som han finner för gott. Jag vill säga att inte heller reservanterna tvivlar på vederbörande statsråds goda vilja, när denna fråga skall avgöras. Det är inte detta saken gäller — även vi reservanter vill ge Kungl. Maj:t fullmakt. Men vad vi anser är att när meningsskiljaktigheterna är så stora — och de olika uppfattningarna strider direkt mot varandra — reservanterna inte kan finna sig i att majoriteten inom tredje lagutskottet i ett sådant läge föredrar att säga: »Jaså.» Vi finner högertrafikkommissionens förslag så anmärkningsvärt och så verklighetsfrämmande när det gäller

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik

trafiken i främst storstäderna, att vi har ansett att en opinionsyttring bör föreligga från riksdagens sida i detta avseende. Vi är medvetna om att restriktioner är nödvändiga under en övergångstid, men man bör inte bruka större våld än nöden kräver. Det är nödvändigt med en smidig övergång, och det är nödvändigt att en övergång sker under så naturliga förhållanden som möjligt.

Det är dessa synpunkter som reservanternas har velat föra fram, och som vi hoppas att vederbörande statsråd skall ta hänsyn till när han läser vad riksdagen anför.

Jag uttalar den förhoppningen att regeringen, innan den tar ställning, skall ta hänsyn till alla de sakliga uttalanden, som har gjorts av de olika remissinstanserna, vid behandlingen av denna fråga.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Hansson, Torsten*, (s) och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, (cp).

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Må det tillåtas mig att erkänna att jag vid genomläsandet av propositionen blev något villrådig om innebörden av Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 133 angående trafikstopp och trafikförbud i samband med övergång till högertrafik.

Enligt formuleringen inhämtas alltså riksdagens yttrande i fråga om befogenhet för Kungl. Maj:t att besluta rörande dels trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången, dels de hastighetsbegränsningar som är påkallade av övergången. I likhet med tredje lagutskottet har jag emellertid beslutat mig för att propositionen helt enkelt avser ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i de hänseenden som berörs i propositionen. Däri redovisas dock så mycket av högertrafikkommissionens resonemang an-

gående tider för förbud av skilda slag och hastighetsbegränsningar att jag har en känsla av att kommunikationsministern hyser stor tveksamhet i dessa frågor och vill ha riksdagen bakom sig som »råg i ryggen» och att riksdagen därför bör just yttra sig i de tveksamma fallen.

Till dessa hör av olika anledningar hastighetsbegränsningarna, där högertrafikkommissionens förslag att under de tre första dygnen efter övergången inte tillåta högre hastighet än 30 km/tim. inom tätbebyggt område och 60 km/tim. utanför sådant utförligt redovisas och motiveras i propositionen. Ehuru det samtidigt omtalas, att kommissionens förslag till hastighetsbegränsningar är föremål för remissbehandling, får man väl förutsätta, att riksdagens ställningstagande i denna fråga blir bindande för Kungl. Maj:t. Det är av denna anledning, och då i varje fall fartgränsen 30 km/tim. får anses som fullkomligt realistisk, som vi i motionerna I: 769 och II: 941 hemställt att riksdagen vid lämnande av begärt bemyndigande måtte såsom sin mening uttala, att hastighetsbegränsningen under de tre första dygnen i stället måtte sättas till 40 km/tim. inom tätbebyggt område för att därefter höjas till normala 50 km/tim. Vi var väl inte alldeles säkra på om inte 60 km/tim. utanför tätbebyggt område också är för lågt, men med hänsyn till att det i alla fall är en relativt hög fart och på grund av den tveksamhet som på många håll har rått, har vi begränsat oss till den orimligt låga fartgränsen 30 km/tim. i tätort.

Motiven har vi till en del redovisat i motionen. Under riksdagsbehandlingen har dessa kompletterats med en rad remissyttranden, som herr Jansson nämnde, där så gott som samtliga organ och i varje fall de på området sakkunniga stöder förslaget om 40 km/tim. De stöder också en höjning från 60 till 70 km/tim. utanför tätort som maximigräns. Skälen behöver väl inte

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik

här upprepas. Låt mig bara erinra om att både säkerhetsskäl, vilka jag speciellt vill poängtera, och rent tekniska skäl, både maskintekniska och trafiktekniska, talar för att gränsen inte bör sättas lägre än 40.

Jag kan för kammaren i det sammanhanget berätta om en episod som jag var med om i Tyskland. Det var en manöver för några år sedan, då fartgränsen i ett stort område hade satts just till 30 km/tim. Jag åkte i en — jag vill inte kalla det bilkö — rad av bilar som samtliga körde med en hastighet mellan 50 och 60 km/tim. Vid varje trafikknut där det stod en polis och dirigerade trafiken, svängde polismännen på sitt typiska sätt med batongerna och manade på att köra fortare. Det var en fartgräns på 30 km/tim, som ingen höll, alla höll omkring 50—60. Ändå ansåg de polismän som ledde trafiken där att det gick för sakta.

I detta sammanhang kan jag därtill inte underlåta att nämna att vägtrafikförordningens allmänna föreskrifter gäller även under övergångstiden. Man har ju redan nu skyldighet att inte hålla högre fart än att man kan stanna omedelbart. Dessa bestämmelser har enligt riksdagens beslut skärpts. Skärpningen skall träda i kraft den 1 januari 1967 och gäller då kanske främst övergång för fotgängare och en större respekt för det röda stoppljuset. När man tar hänsyn till frågan om trafikomläggningen, bör man även ta dessa nya bestämmelser i betraktande.

Sedan jag i mitten på 1930-talet genom en mycket otäck trafikolycka, som jag blev vittne till och som just var orsakad av att den ene körde vänstertrafik och den andre högertrafik, fått upp ögonen för såväl problemet högervänstertrafik som hastighetsproblemet, har jag vid alla tillfällen propagerat för övergång till högertrafik. Jag har hela tiden med stort intresse följt vad som hänt på den här fronten, och jag känner ett visst ansvar i denna fråga,

även om jag inte hade tillfälle att vara med här i kammaren när övergången till högertrafik beslutades.

Jag har samtalat med personer som varit med om trafikomläggningar både 1919, när Kanada gick över till högertrafik, och när Österrike genom Anschluss och den tyske diktatorn Hitlers beslut gick över till högertrafik. Av de samtalen har jag fått ut att det viktiga är att man tar hela övergången så enkelt som möjligt. Övergången är faktiskt enkel, om man bortser från allt tekniskt arbete som måste utföras och blott ser till dem som för en enda gång måste byta system — de byter aldrig tillbaka, medan man däremot nu under en lång följd av år måst skifta från vänster- till högertrafik varje gång man passerat gränsen till Finland, Norge eller Danmark. Således menar jag att det inte skall vara flera eller hårdare inskränkningar än att man kan lära ut dem och kontrollera deras efterlevnad.

En viktig sak är därvid att varje förare har framför sig en färgstark påminnelse om att köra till höger och att denna påminnelse är så placerad att även den mötande ser den och båda således är på det klara med varandra. Det skall råda ömsesidig klarhet om att den mötande har ett observandum. Detta är naturligtvis ingenting för riksdagen att uttala sig om, men vi ville i vår motion fästa uppmärksamheten på denna enkla men fundamentala sak i övergångspropagandan.

Om det, vilket vi givetvis hoppas icke skall ske, dock händer olyckor kommer dessa icke att inträffa i den täta trafiken utan ute på de små vägarna, många gånger på enskilda vägar där det inte ens finns trafikmärken och där trafikanterna lätt glömmer bort att det har skett en omläggning till högertrafik, trots att det kan vara flera veckor efter omläggningen. Där är det således mycket viktigt att ingen bil får framföras ute i trafiken utan denna väl synliga uppmaning. Förarna

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik

i båda de mötande fordonen skall tydligt se denna uppmaning.

När det gäller fartbegränsning anser jag att riksdagen, som jag tidigare sagt, klart bör ta ställning. Jag understryker där helt vad herr Jansson tidigare sagt.

Jag får därför, herr talman, tillstyrka reservation 1 av herr Erik Jansson m. fl. till föreliggande utskottsutlåtande.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Jag skulle ha kunnat nöja mig med att i alla delar instämma i vad herr Jansson här tidigare har uttalat, men eftersom det ser ut som om dagens plenum inte kommer att draga ut på tiden så långt kanske det kan tillåtas att jag säger något ytterligare.

Säkert vill alla ha en så god trafik-säkerhet som möjligt och alla är säkert intresserade av att sådana åtgärder vidtages som kan medverka till att övergången till högertrafik — en fullständig förändring av vårt trafiksystem — kommer att gå smidigt och bra den 3 september nästa år och tiden närmast därefter.

När riksdagen nu har att uttala sig om vilken hastighetsbegränsning det bör vara under de första övergångsdagarna anser jag det vara en överdriven försiktighet att utskottet inte här ger uttryck för någon egen mening och även uttalar att man inte har någon egen mening utan lämnar ett tyst godkännande till högertrafikkommissionens förslag om en hastighetsbegränsning bestämd till 30 kilometer i timmen i tätbebyggt område. Jag anser för min del att detta förslag kommer att verka, som det här redan har sagts, ofördelaktigt ur flera synpunkter. Med denna hårda hastighetsbegränsning befarar jag att man kommer att uppnå resultat som man inte åsyftar. Vi får hoppas att hastighetsbegränsningen inte blir satt till 30 kilometer i timmen. Särskilt i våra större städer kommer det att bli en sådan trafikstockning och ett

sådant stopp i trafiken, att högertrafiken kommer att få en mycket ofördelaktig start.

Högertrafikkommissionen har sagt, och utskottsmajoriteten åberopar detta i sitt uttalande, »att det kan ifrågasättas om det kan vara välbetänkt att genom en mycket låg fartgräns ge ett speciellt drag av onaturlighet åt trafiksituationen». Genom bara förslaget till denna låga fartgräns har man starkt markerat att det är något mycket bekymmersamt och ytterst riskfyllt med denna övergång. Man skapar, som herr Jansson redan har uttalat, onaturliga förhållanden, då man i stället borde eftersträva en lugn och sansad övergång. Man skapar irritation. Dagen för högertrafikens införande närmar sig alltmer. Det finns alltså många svenska medborgare som känner en stark oro och stora bekymmer inför dagen den 3 september 1967.

Även om det är som det understundom uttalats från högertrafikkommissionen att arbetet fortskrider planenligt, att bussarna blir ombyggda och alla arbeten som skall utföras ligger väl framme och man med andra ord lyckats bra med att forcera fram dessa praktiska arbeten så tror jag att man har lyckats betydligt sämre med att övertyga de många motståndarna till reformen om att den är angelägen och nödvändig.

Någon uttalade vid tidpunkten för beslutet om övergång till högertrafik — inte här i riksdagen utan i annat sammanhang — att nu gällde det att fram till övergångsdagen föra en sådan upplysning och propaganda för reformen, att den stora allmänheten ser fram emot övergångsdagen som en stor fest och högtidsdag. Jag är allvarligt rädd för att det inte blir på det sättet utan att man i stället ser fram emot den dagen med oro och bekymmer. Med all respekt för högertrafikkommissionen och de vetenskapsmän man har till sitt förfogande vill jag påstå att man inte har lyckats lösa problemet att göra reformen populär.

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik

Det var stark majoritet och stor enighet i riksdagen när beslutet fattades om högertrafik, men procentuellt sett är det ute bland allmänheten allttjämt många fler som är motståndare till högertrafikomläggningen än det var bland riksdagens ledamöter.

Det blev för min personliga del en mycket stor besvikelse när regeringen under första halvåret 1965 godkände högertrafikkommissionens förslag om att någon övningskörning i högertrafik inte skall få förekomma före övergångsdagen, inte ens på motorbanor. Skall svenskarna övningsköra i högertrafik, finns ingen annan möjlighet än att åka till grannländerna. Det borde vara ganska lätt att genom samarbete mellan myndigheterna, motororganisationerna och andra organisationer ordna den saken. Jag vill också ha sagt vid detta tillfälle — jag har sagt det tidigare — att om folk i den egna bygden fick tillfälle att själva pröva och konstatera hur lätt det är att köra i högertrafik, så skulle mycket av den tveksamhet och det motstånd som finns ha övervunnits. De vetenskapsmän som högertrafikkommissionen anlitar må ha vilken uppfattning som helst, men någon annan tror jag inte vill hävda den uppfattningen att de hundratusentals svenskar som kör bil utomlands när de kommer tillbaka från resor i Europa skulle vara mera trafikfarliga på vägar och gator än de som aldrig prövat båda trafiksystemen.

Forskarna och vetenskapsmännen kommer med uttalanden av sådant slag på detta område att det finns anledning ställa frågan: Kör de bil själva? I det senaste söndagsnumret av Dagens Nyheter fanns en artikel med rubriken »Forskare avslöjar nya högerproblem». Jag vill gärna föra några rader av den tidningsartikeln till dagens protokoll. I artikeln heter det: »Bilister som kör med vänsterstyrd bil kommer efter övergången till högertrafik att få svårigheter att avgöra var fordonets högra sida befinner sig i förhållande till

väggkanten. Denna slutsats drar en grupp forskare som på högertrafikkommissionens uppdrag har undersökt förhållandet. Om det nya sidoläget bedöms som ogynnsamt kommer systematisk träning att krävas. Träning i körgårdar kan bli nödvändigt, men inte före dagen H.» I fortsättningen finns en annan rubrik: »Systematisk träning i körgård nödvändig.»

Naturligtvis vet bilisterna i allmänhet var de har hjulen på bilen och detta på båda sidorna. Vad jag inte kan förstå är däremot hur man kan komma fram till den uppfattningen att en bilist som kör en vänsterstyrd bil — antingen han kör i vänstertrafik eller i högertrafik — kan vara mera rädd för väggkanten än för mötande fordon. Tidningsartikeln bygger på en sådan uppfattning.

Om man läser hela tidningsartikeln, får man den uppfattningen att forskarna inte är så säkra på sin sak. Det talas om att det har gjorts simulatorprov som pekar i den riktningen att förarna är litet rädda för högra väggkanten. Det har också gjorts prov på körbanor med 32 förare i åldern 19—40 år. Även då var avståndet litet långt till högerkanten, sägs det. Men det framhålles också att resultaten kanske inte bör generaliseras, ty de 32 som körde på den där banan mötte inga bilar, och det fanns inga gångtrafikanter. Man är bara ense om en sak: Skall det anläggas särskilda träningsbanor för bilisterna, så att de lär sig hålla långt nog ut på höger väggkant, så blir det inte före den 3 september nästa år, ty någon övningskörning får inte förekomma före övergångsdagen.

Det är icke att undra på att folk känner oro och bekymmer, när sådana här uttalanden sprids.

Jag vill, herr talman, sluta mitt anförande med att yrka bifall till reservationen. Jag uttalar även den förhoppningen att regeringen, när den fastställer en hastighetsbegränsning vid högertrafikens införande, inte sätter hastighetsgränsen inom tätbebyggt område

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik

de lägre än 40 kilometer i timmen. Jag hyser också en förhoppning att de som före övningsdagen vill övningsköra i högertrafik skall få tillfälle här till.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! I den aktuella propositionen har regeringen begärt riksdagens yttrande i fråga om befogenhet för Kungl. Maj:t att besluta rörande dels trafikstopp och trafikförbud i samband med övergången till högertrafik, dels de hastighetsbegränsningar som är påkallade av övergången. Beträffande den första delen, trafikstopp och trafikförbud, föreligger inte några meningsskiljaktigheter, men i fråga om hastighetsbegränsningarna under den närmaste tiden efter övergången har reservationsvis framförts förslag om att riksdagen inte blott skall bemyndiga Kungl. Maj:t att besluta i det avseendet utan även göra vissa uttalanden om vilka hastighetsgränser som bör väljas.

I propositionen har inte redovisats fullständigt material för bedömning av den frågan utan bara det från högertrafikkommissionen framförda förslaget, som går ut på — vilket redan är nämnt här — att man under de tre första dygnet efter övergången inte bör tillåta högre hastighet än 30 kilometer i timmen inom tätbebyggt område och 60 kilometer i timmen där utanför. Efter dessa tre dygn bör hastighetsgränserna enligt högertrafikkommissionen höjas till 40 respektive 70 kilometer i timmen. Högertrafikkommissionen gör dock ytterligare ett tillägg till detta, vilket bör observeras i sammanhanget. Högertrafikkommissionen föreslår nämligen att man inom tätbebyggt område för särskilda gator och vägar skall kunna medge högre hastighet genom lokal trafikföreskrift.

Eftersom bara högertrafikkommissionens framställning redovisas och inte de infortrade remissyttrandena, är det ganska klart att regeringen med pro-

positionen inte har avsett att från riksdagen få något yttrande beträffande själva fartgränserna. I detta avseende har jag sålunda en annan uppfattning än herr Skärman. Utskottet har emellertid nu med anledning av de väckta motionerna kompletterat det föreliggande materialet så till vida, att utskottet har tagit del även av de remissyttrandena som har avgivits över högertrafikkommissionens förslag. Såsom framgår av utskottsutlåtandet och som närmare har redovisats av särskilt herr Jansson har åtskilliga remissinstanser yrkat på att hastighetsgränserna även under de tre första dygnet bör vara 40 respektive 70 kilometer i timmen.

I utskottsutlåtandet har i korthet redovisats de skäl som talar för det och eller det andra alternativet. Däremot har utskottet inte någon kännedom om vilken bedömning regeringen har gjort eller kommer att göra med stöd av det samlade materialet. I det läget har utskottet — och med hänsyn till att meningsskiljaktigheterna dock endast gäller hastigheten under tre dygn, därav en söndag — inte ansett sig böra uttala någon mening i frågan utan förklarat, att den såsom i propositionen har förutsatts bör avgöras såsom en av alla de åtgärder som bör vidtagas i syfte att genomföra övergången till högertrafik så smärtfritt som möjligt. Det är därför fel att säga att utskottet har uttalat företräde för högertrafikkommissionens förslag liksom att propositionen innebär något sådant ståndpunktstagande. Utskottet har bara velat framhålla, att hänsyn till trafiksäkerhetens krav i främsta rummet bör vara vägledande och påpekat att fotgängarnas problem bör ägnas särskild uppmärksamhet.

Om man bedömer frågan så att man genom den lägre hastighetsgränsen kan undvika en del olyckor, bör man väl ta de olägenheter för den allmänna samfärdseln under två vardagar som kan följa därmed. Ett sådant sätt att se på saken är väl också bäst förenligt

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik med den inställning som framkom i herr Sveningssons uttalande. Det är väl dock viktigare att begränsa olyckorna än att göra dagen H till en folkfest. Dessutom bör påpekas att högertrafikkommissionens förslag innefattar möjlighet att på t.ex. de större tillfartslederna till en tätort tillåta en högre hastighet än den som skall gälla på de egentliga bostads- och affärs-gatorna.

Eftersom utskottets ståndpunkt är att man inte från riksdagens sida bör uttala sig i frågan, har jag inte anledning ingå i debatt angående de skäl som talar för eller emot de båda alternativen. Jag kan i och för sig naturligtvis förstå de anförda skäl som talar för högre hastighetsgräns, men hur avvägningen bör utfalla när alla skäl för och emot skall bedömas är inte så lätt att avgöra. Det är emellertid mycket väsentligt att komma ihåg, att det dock endast gäller trafiken under en söndag och två vardagar.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JANSSON, ERIK, (s):

Herr talman! Utskottets ordförande sade någonting om att regeringen inte vill ha ett yttrande från riksdagen i detta avseende. Motiveringen skulle vara att man i propositionen redovisar högertrafikkommissionens yttrande men inte remissinstansernas i samma utsträckning. Det är mycket möjligt att regeringen inte vill ha någon pekpinne från riksdagen. Men utskottet har ju haft tillfälle att ta del av remissorganens yttranden över högertrafikkommissionens förslag, och dessa är av en sådan art att det enligt reservanternas mening är motiverat — även om regeringen inte skulle vilja det — att riksdagen uttalar någonting på den här punkten.

Om det eventuellt blir votering bör det slås fast, att utskottsmajoriteten

inte har sagt nej till 30 kilometer. Den har över huvud taget inte sagt någonting. Däremot har reservanterna sagt nej. Detta innebär att en votering inte kan bli för eller emot 30 kilometer, utan måste gälla om vi skall uttala någon egen mening eller inte. Detta vill jag gärna ha klarlagt här.

Jag vill passa på tillfället — även om jag inte kan motivera det på samma sätt som herr Sveningsson genom att tala om hur litet klockan är — att göra ett par påpekanden till. Jag tror det var herr Sveningsson som sade någonting om »med all respekt för högertrafikkommissionen» etc. Jag skall inte alls yttra mig om min respekt för högertrafikkommissionen, och jag antar att det inte heller intresserar den. Men en sak är fullständigt klar, nämligen att de experter vi har här i landet på vägbyggandets område, på ordningsväsendets område, på motororganisationernas område o. d. icke har någon respekt för högertrafikkommissionen i detta avseende — det torde räcka med att understryka den saken.

Det är med en viss trygghet man kan konstatera att detta förslag har blivit kritiskt granskat av de organ som här har nämnts. Det vore bra om vi finge en kritisk granskning även i fortsättningen av detta organs sätt att sköta inte bara sina rekommendationer till regeringen utan över huvud taget förberedelserna för övergången till högertrafik. Det finns ju också någonting som heter propaganda. En sådan har pågått en tid och kommer väl att bedrivas i ökad omfattning. Jag undrar om det inte även på detta område blir nödvändigt att någon eller några kritiskt granskar hur det hela skall läggas upp.

Jag säger detta, herr talman, inte minst mot bakgrunden av vad vi redan har fått bevittna i TV-apparaterna. I dessa TV-program har man gjort allt vad som göras kan för att lära svenska folket trafikvett. Hur har man då gått till väga? Jo, i ett TV-program härför-

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik

leden hade man ansett sig böra ge svenska folket trafik-kunskap genom att som ledare för programmet plocka fram en aktör som har till uppgift att vara rolig — och kanske också är det — men som knappast passar i ett sådant här sammanhang. Man skaffar också fram medarbetare i dessa program, inte därför att de i fråga om trafik-kunskap representerar ett genomsnitt av svenska folket utan därför att de är »kändisar». Man går så långt i denna sin strävan att man tar in filmstumpar av trafikolyckor och låter fyra-, femåringar med eller utan hund svara på vad de tycker är rätt och riktigt.

Mot bakgrunden av detta kan man med en viss bävan konstatera att omkring 13,5 miljoner kronor skall användas för att genom dylika propagandamedel lära svenska folket trafik-vett.

Jag har, herr talman, funnit anledning att framföra dessa kritiska synpunkter inför högertrafikomläggningen. Om det förslag rörande trafik- och hastighetsbegränsningar som har lagts fram har underkastats en kritisk granskning, hoppas jag att samma kritiska granskning kommer att ske när det gäller andra områden som högertrafikkommissionen handhar.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Jag är i långa stycken ense med herr Jansson. Jag vill dock anmäla en något avvikande uppfattning beträffande frågan vilka personer som skall meddela trafikpropaganda. Om det inte är ett intressant och roligt program skulle jag tro att majoriteten av svenska folket inte hör på, och propagandan får då inte den verkan som den borde ha.

Jag begärde egentligen ordet med anledning av uttalandet av tredje lagutskottets värderade ordförande, att vi väl ändå under två vardagar och en helgdag borde kunna finna oss i ganska

hårda inskränkningar, om vi därmed kan rädda människoliv. Vi är helt överens med honom om den saken. Anledningen till att vi inte vill gå med på en hastighetsbegränsning till 30 kilometer utan vill att riksdagen skall göra ett klart och tydligt uttalande på den punkten är just att vi vill rädda människoliv. Vi befara nämligen, rent psykologiskt, att de stopp och den försening i trafiken som denna med hänsyn till moderna motorer orimligt låga fartgräns av 30 kilometer medför kommer att leda till att många människor — när de inte är bevakade, när de kör på småvägar — försöker ta igen den förlorade tiden och kör oförsiktigt. I stället bör man se till att trafiken under hela omläggningstiden flyter så jämnt som möjligt. Jag har själv, innan jag skrev denna motion, försökt att provköra. Det går mycket bra, men man får köra på relativt låg växel. 30 kilometer i timmen skall dock vara maximi-fart, inte medelhastighet. Det gör att man kommer att få krypa ned i 10 och 20 km/tim, vilket är mycket svårt med en vanlig bil. Har bilen den minsta defekt i motorn, kan man befara sotning och stopp — tändningssystemet fungerar inte. Det framgår av remissyttrandena att en hel rad av bussar och lastbilar inte passar för denna låga fart. Därför finns det alla skäl att man tydligt och klart säger ifrån att vi inte kan gå ned till dessa låga hastigheter. Det betyder kanske i praktiken att trafiken blir i det närmaste nedlagd under den tid som skulle användas för invänjning. De allra flesta människor har kört utomlands någon gång. De har den träning som herr Sveningsson efterlyste. Det är svårt att uppskatta hur många procent det är. Men ser man på antalet bilar som passerar mellan Hälsingborg och Helsingör måste 55 à 60 procent av svenska folket ha varit över Sundet och kört i högertrafik.

Det har talats om att man har svårt att köra med ratten till vänster, man har svårt att veta var de högra hjulen

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik

går. Bilisterna skulle med andra ord köra i diket, och de skulle inte kunna parkera intill en vägkant. Jag skulle vilja säga att de som så litet känner till sin bils storlek att de inte vet ungefär på några centimeter när var de har de högra hjulen, de skall inte köra i vare sig vänstertrafik eller högertrafik, utan de skall gå på en kurs i avståndsbedömning.

Det är mycket lätt att lära sig sådant om man tittar i bakrutan när det är blött på asfalten eller snö. Då kan man lära sig att köra i en annan bils spår.

Sådana motiv som dessa tycker jag inte man behöver ta till, utan huvudsaken är att omläggningen går så enkelt som möjligt. Var övertygad om att polisen kommer att få händerna fulla och inte kommer att kunna kontrollera hastigheten. Det betyder att det blir differentierad hastighet. En del bilister försöker köra om och ta igen förlorad tid, och det blir bara otrevnad. Dessutom är många hastighetsmätare så konstruerade, att man knappast kan avläsa så låga hastigheter som 20 å 30 kilometer — de flimrar fram och tillbaka. Innan jag skrev motionen har jag provkört i 30 km och undersökt detta på tre olika bilar, och jag tror därför att jag vågar stå för vad jag säger.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Utskottets ärade ordförande herr Alexanderson utnyttjar ett citat som jag gjorde av ett uttalande för tre—fyra år sedan om att upplysning och propaganda borde skötas på sådant sätt att man såg fram mot övergångsdagen som till en fest och högtidsdag. Uttrycket »folkfest» har jag aldrig använt. Det fanns inget berättigande för att utnyttja detta citat och detta uttalande, ty varken den som gjorde det eller jag för min del har någon som helst önskan om att övergångsdagen skall betraktas som en folkfest, att det blir fri hastighet och att folk får köra hur som helst. Ingenting kan vara

mera fjärran. Här behövs bestämmelser och kontroll, men det viktiga är att det blir så bra bestämmelser och så bra kontroll som möjligt. Sedan det där uttalandet, herr Jonsson. Med all respekt för högertrafikkommissionen och dess vetenskapsmän tycker jag att jag kunde kosta på mig den hövligheten, när jag ändå hade en del kritiska synpunkter. Det brukar ju inte vara vanligt här i riksdagen att angripa personer som inte har möjlighet att här försvara sig, och jag tror för övrigt att både herr Jansson och jag har lika uppfattning även på denna punkt.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Jag tror att vi alla här har den inställningen att det viktigaste i frågor som denna är att man sörjer för en så stor trafiksäkerhet som möjligt, och jag är tacksam för att herr Skärman som representant för motionärerna också instämde i den synpunkten. Om man utgår från det huvudmotivet tror jag emellertid, att det inte är så enkelt att säga vilket av de båda alternativ som diskuterats som leder till lägsta antalet olycksfall. I varje fall har jag rätt svårt att tro att en högre hastighet skulle leda till färre olycksfall.

Vad beträffar herr Sveningssons uttalande vill jag säga att det var hans allmänna inställning här — den oro som man hyser på olika håll för övergången till högertrafik — som jag ansåg skulle leda till samma syn på saken som jag gav uttryck för och vara ett uttryck för uppfattningen att man bör sätta trafiksäkerheten främst.

Vad som i första hand gav mig anledning begära ordet igen var emellertid herr Janssons uttalande om innebörden av omröstningen här. Han sade att omröstningen kommer att gälla inte 30 eller 40 kilometer i timmen, utan om riksdagen skall uttala sig i denna fråga eller inte. Det kan i någon mån vara riktigt, men det fordrar ett ytterligare tillrättaläggande. Den som rös-

Ang. fartgränser i samband med övergången till högertrafik

tar på reservationen kan ju i varje fall inte rimligen ha den uppfattningen att riksdagen bör uttala sig men samtidigt kanske luta åt uppfattningen att 30 kilometer i timmen vore lämpligast av försiktighetsskäl. Den som röstar på utskottets utlåtande har däremot inte tagit någon ståndpunkt i frågan om 30 eller 40 kilometer i timmen.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Nog skall vi säga vår mening.

Till utskottets ordförande vill jag säga, att när jag började köra bil år 1927 var det en maximihastighet på 45 kilometer i timmen överallt, men de bilar vi körde med då var av en helt annan konstruktion både beträffande bromssystem och annat. I dag har vi en helt annan möjlighet att bromsa vid 40 kilometer i timmen. Dessutom har vi en vägtrafikförordning med mycket stränga bestämmelser, som för övrigt skärps nu den 1 januari. Då är 40 kilometer i timmen ingen överdriven hastighet. Men det ger möjlighet för trafiken att rinna undan på sådana ställen där det inte är korsningar, så att det hela inte slutar i trafikstopp och irriterad stämning — så får det inte bli. Det skall vara enkelt och klart, det hela. Det är inte svårt att byta från vänster till höger. En enda gång behöver man byta, och inte mera.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av att det förslag antoges, som innefattades i den av herr Erik Jansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava

upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jansson, Erik*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 56, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av att det förslag antages, som innefattas i den av herr Erik Jansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jansson, Erik*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 67.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 59, i anledning av väckta motioner om trafiksäkerhet, om ökad trafikundervisning, om åtgärder för att åstadkomma trafiksäkrare bilar och om åtgärder för att öka efterfrågan på trafiksäkra motorfordon.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna lagutskottens memorial nr 1, angående av lagutskotten antagen ändring i de allmänna grunderna för ärendenas fördelning mellan lagutskotten.

Ang. vissa naturvårdsfrågor

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckta motioner rörande vissa naturvårdsfrågor m. m.

Till jordbruksutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till samtidig behandling upptagna motioner, nämligen

A) *beträffande naturvårdsverksamhet m. m.:*

1) de likalydande motionerna I: 233, av herr *Hansson, Torsten*, och II: 306, av fru *Sjövall m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att regeringen snarast måtte inhämta Nordiska rådets yttrande rörande gemensamma internationella insatser i syfte att skydda Skandinavien flyttfåglar;

2) de likalydande motionerna I: 234, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 301, av herr *Bohman m. fl.*, i vilka motioner, såvitt de hänvisats till jordbruksutskottet, föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning angående *dels* förutsättningarna för en önskvärd landskapsvård med beaktande av de ekonomiska och praktiska betingelser, som en rationell betesproduktion kunde möjliggöra inom de odlingsområden, som borde bevaras åt framtiden, *dels* ock skyddet för de svenska viltstammarna;

3) de likalydande motionerna I: 332, av herr *Hjorth m. fl.*, och II: 760, av fröken *Ljungberg m. fl.*, i vilka motioner yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t måtte *dels* uppdraga åt statens naturvårdsnämnd att utreda problemen rörande dokumentära naturundersökningar i samband med exploate-

Ang. vissa naturvårdsfrågor
ringsföretag, dels vidga direktiven för den pågående utredningen inom statskontoret angående naturvårdens administration i anslutning till de i motionerna framförda synpunkterna vad avsåge personalfrågor och organisation;

4) de likalydande motionerna I: 333, av herr *Jansson, Paul*, och herr *Andersson, Birger*, samt II: 401, av herr *Blomkvist m. fl.*;

5) de likalydande motionerna I: 604, av herr *Hjorth m. fl.*, och II: 765, av herr *Tobé m. fl.*, i vilka motioner hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en översyn av de rättsliga och ekonomiska betingelserna för naturvårdens markfrågor, varvid syftet borde vara att kunna förverkliga en långsiktig och från allmän synpunkt rimlig naturvårdsplanering i enlighet med vad i motionerna anförts;

B) *beträffande organisationsfrågor:*

1) de likalydande motionerna I: 99, av herr *Hjorth m. fl.*, och II: 136, av herr *Ekström i Iggesund m. fl.*, i vilka motioner föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t måtte anmoda de pågående utredningarna om länsförvaltningen och dess naturvårdsorgan att beakta de i motionerna framförda synpunkterna på naturvårdens arbetskravsbehov och på naturvårdstjänstemännens och naturvårdsrådets ställning och arbetsförhållanden;

2) de likalydande motionerna I: 101, av herr *Olsson, Manne, m. fl.*, och II: 139, av herr *Nyström m. fl.*;

3) de likalydande motionerna I: 336, av fru *Olsson, Elvy*, och herr *Mattsson*, samt II: 403, av herr *Johansson i Växjö m. fl.*;

4) de likalydande motionerna I: 600, av herr *Andersson, Torsten*, och II: 743, av herr *Grebäck*;

C) *beträffande vissa finansieringsfrågor:*

1) de likalydande motionerna I: 329, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 402, av

Ang. vissa naturvårdsfrågor

herr *Hedlund m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsam prövning och förslag beträffande sådan ändring av reglerna för dispositionen av domänverkets markfond, att fondens medel kunde tagas i anspråk för inköp av särskilda natur- och fritidsområden samt för ordnande av friluftsanläggningar;

2) de likalydande motionerna I: 617, av herr *Sveningsson*, och II: 762, av herr *Magnusson* i Tumhult *m. fl.*

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att motionerna I: 233 och II: 306 jämte däröver avgivna remissyttranden måtte överlämnas till Nordiska rådet,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till kända vad utskottet i utlåtandet anført i anledning av motionerna I: 234 och II: 301, såvitt desamma avsåge utredning rörande ekonomisk landskapsvård,

3) lämna utan åtgärd motionerna I: 234 och II: 301, såvitt de i övrigt hänvisats till jordbruksutskottet,

4) besluta, att motionerna I: 332 och II: 760, såvitt de avsåge utredningsuppdrag rörande dokumentära naturundersökningar, icke skulle föranleda någon åtgärd,

5) lämna utan åtgärd motionerna I: 333 och II: 401,

6) lämna motionerna I: 604 och II: 765 utan åtgärd,

7) lämna motionerna I: 600 och II: 743 utan åtgärd,

8) besluta, att motionerna I: 99 och II: 136, I: 101 och II: 139 samt I: 332 och II: 760, sistnämnda båda motioner såvitt de ej behandlats i utlåtandet, ej skulle föranleda någon riksdagens åtgärd,

9) lämna motionerna I: 336 och II: 403 utan bifall,

10) lämna motionerna I: 329 och II: 402, utan åtgärd samt

11) lämna motionerna I: 617 och II: 762, såvitt de avsåge de tidigare ej behandlade punkterna a) och b) i hemställen, utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Carl Eskilsson*, *Isacson*, *Harald Pettersson*, *Hansson* i Skegrie, *Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Jönsson* i Ingemarsgården, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 10 hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 329 och II: 402 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning och förslag beträffande sådan ändring av reglerna för disposition av domänverkets markfond, att fondens medel kunde tagas i anspråk för inköp av särskilda natur- och fritidsområden samt för ordnande av friluftsanläggningar;

2) av herrar *Carl Eskilsson*, *Isacson* och *Eliasson* i Moholm (angående behandlingen av motionerna I: 234 och II: 301), utan angiven mening;

3) av herrar *Magnusson* och *Manne Olsson*, fru *Lindskog* samt herr *Eskilsson* i Likenä, likaledes utan angiven mening.

Herr **ESKILSSON** (h):

Herr talman! Jordbruksutskottets utlåtande nr 24 är som kammarens ärade ledamöter kan observera ett helt paket där olika motioner rörande naturvårdsfrågor behandlas. Bland annat är frågan om användningen av domänverkets markfond för naturvårdsändamål åter föremål för behandling. I detta ärende föreslog vi från högerhåll i en motion vid riksdagens början dels att medel från fonden omedelbart skulle få tas i anspråk för inköp av särskilda natur- och fritidsområden, dels att reglerna för markfondens användning skulle ändras. Från centerpartiet har man begärt en utredning om ändrade regler för markfondens användning. Vårt första yrkande avsågs redan vid

vårriksdagen, och i detta läge har vi även från högerhåll koncentrerat oss på utredningsförslaget.

Jag behöver inte orda mycket om den ökade betydelsen av olika anordningar som tillgodoser människornas behov av rekreation och vederkvickelse ute i naturen. Det har blivit en uppgift som stat och kommun får ägna allt större uppmärksamhet åt för varje år. Vi reser vanter är även medvetna om att staten och domänverket gjort mycket för att tillgodose detta behov.

Under de senaste tre budgetåren har riksdagen sålunda anvisat 7 miljoner kronor för förvärv av värdefulla naturvårdsområden, och i år har riksdagen för samma ändamål anvisat 2,5 miljoner. Dessutom har domänverket i sin allmänna inköspolitik även sökt tillgodose naturvårdsintressena.

Men enligt de nuvarande reglerna för markfonden, som beslutades av 1911 och 1912 års riksdagar, skall markfondens medel användas för inköp av skogsbärande eller till skogsbörd tjänlig mark, alltså inte till inköp av särskilda natur- och fritidsområden. I ett hårdnande konjunkturläge kan man räkna med att domänstyrelsen låter de ekonomiska beräkningarna dominera och blir mindre benägen att tillgodose ett syfte för vilket markfonden egentligen inte är avsedd.

Vi har i dagarna fått en påminnelse från domänverket, att man redan nu anser kostnaderna för fritidsverksamheten betungande för ekonomin. I framställningen om anslag för nästa budgetår anför nämligen styrelsen, att den funnit det erforderligt att ompröva i vilken omfattning man på sikt skall engagera sig i fritidsverksamheten.

Mot bakgrunden av bl. a. skogsbrukets ekonomiska läge har styrelsen starkt beskurit anslagen till fritidsverksamhet under nästa år. Det är troligt och naturligt att domänstyrelsen kommer att tillämpa samma rent ekonomiska betraktelsesätt vid inköpsverk-

Ang. vissa naturvårdsfrågor
samheten i framtiden. Vi som vid riksdagens början var motionärer och nu har reserverat oss mot jordbruksutskottets förslag anser det därför motiverat med en utredning om ändrade regler för markfondens användning, såsom föreslagits i den med 1 betecknade reservationen vid jordbruksutskottets utlåtande nr 24.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den med 1 betecknade reservationen.

Herr **HJORTH** (s):

Herr talman! Jag har inte gått upp i talarstolen för att uttala någon större tillfredsställelse med utskottets skrivning. Det gör man väl inte när man har fått tre motioner avstyrkta i ett och samma utlåtande. Det är ju inte något ovanligt att sådant händer, tvärtom är det mera sällsynt att motsatsen inträffar. Så här inför julen får jag kanske lite vanvördigt likna en »slaktad» motion med den beryktade galten Särimner. Han slaktades som bekant varje afton men var nästa morgon oskadd och levande igen. En slaktad motion har ju också liksom galten i Eddadikten förmågan att komma igen.

Skämt åsido så har jag viss förståelse för jordbruksutskottets ställningstagande till naturvårdsmotionerna i fråga. Motionerna I: 332 och II: 760 avsåg frågan om dokumentära naturundersökningar i samband med exploateringsföretag, och vi önskade att statens naturvårdsnämnd skulle få utreda dessa problem. Utskottet säger att 1964 års naturresursutredning tagit upp berörda frågor till behandling. Jag vill endast understryka vikten av att naturforskningen bevakas på ett lika tillfredsställande sätt som nu sker i fråga om kulturminnesvården. Värdet av naturvårdsinventeringar kan inte nog framhållas i detta sammanhang. I Uppsala län väntar vi oss mycket av den länsomfattande inventering som igångsatts, och landstinget svarar där för hela kostnaden.

Ang. vissa naturvårdsfrågor

Motionerna I: 604 och II: 765 har — det skall villigt erkännas — utförligt behandlats i utskottets skrivning. Motionärerna begär här en översyn av de rättsliga och ekonomiska betingelserna för naturvårdens markfrågor, varvid syftet bör vara att kunna förverkliga en långsiktig och ur allmän synpunkt rimlig naturvårdsplanering. Bakgrunden är en ängslan för att det våldsamma trycket på naturen genom skilda slag av markexploatering kan komma att rasera oersättliga naturvärden. De rättsliga och ekonomiska villkoren behöver därför förbättras.

Vi nämnde i vår motion möjligheten att sprida ut ersättningskostnaderna på en längre period genom något avbetalningssystem samt att täktverksamheten samordnades inom ramen för ekonomiska samfälligheter. Statens naturvårdsnämnd har med anledning av riksdagens hemställan till Kungl. Maj:t i samband med 1964 års beslut om naturvårdslagen fått till uppdrag att följa utvecklingen i fråga om tillämpningen av ersättningsbestämmelserna samt föreslå de ändringar som kan erfordras. Risken är dock att — medan man väntar — skyddsvärda åspartier och dylikt tillspilloges på grund av svårigheten att anskaffa medel till ersättningar som grundas på alltför höga värden. Vi tror inte att det går att förverkliga det önskvärda säkerställandet av värdefulla naturområden med nuvarande bestämmelser och medelstilldelning. På några få år skall nämligen, innan det är för sent, framtidens natur och landskapsbild bestämmas. Vår generation har här ett utomordentligt stort ansvar för de framtida miljöförhållandena och andra naturvärden i vårt land. Jag hoppas att den utredning om bildandet av tvångssamfälligheter för täktverksamhet som riksdagen beställde 1964 snart kommer att tillsättas.

I det tredje motionsparet, I: 99 och II: 136, som jag i korthet vill beröra, framhålls nödvändigheten av att förstärka personalen i den regionala na-

turvårdsorganisationen samt att ge den en mera självständig ställning. Vi tyckte det var lämpligt att de synpunkter vi framförde i motionerna kom till de pågående utredningarnas kännedom. Det har nu fallit en hel del snö sedan vi i januari väckte denna fråga. Länsförvaltningsutredningen är snart klar med sitt arbete, och statskontoret har redan överlämnat sin utredning om naturvårdsadministrationen. Jag beklagar att motionerna ej kunde behandlas under vårsessionen och då — som jag hade hoppats — fått överlämnas till respektive utredningar.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Jag vill säga några ord om reservation 1 till punkt 10 i jordbruksutskottets utlåtande nr 24, en reservation som jag inte finns med på trots att jag i stort delar de synpunkter som motionärerna framfört. Dock vill jag göra invändning i en punkt: Användning av fondmedel till utgifter av löpande slag, till driftutgifter, vill jag inte vara med om. När det gäller domänverkets markinköp har vi funnit att det mycket väl går för sig att tillgodose både skogliga och fritidsintressen. Vi har där anknutit till — som vi även har fått med i jordbruksutskottets utlåtande — ett uttalande av 1963 års riksdag att domänverket i samband med sin allmänna inköpsverksamhet bör eftersträva att så långt som möjligt tillgodose det allmänna naturvårdsintresset. Där är det ju klart utsagt att verket kan göra det. Härav framgår att vid de fastighetsköp domänverket gör för medel från markfonden möjligheter finns att även beakta naturvårdsintresset och att sålunda domänverket även kan förvärva markområden som kräver skoglig förvaltning men därtill är av den art att de bedömes böra avsättas till naturreservat i allmän ägo.

Det finns således stora möjligheter för domänverket att tillgodose båda in-

tressena, och så har också skett, exempelvis vid ett stort förvärv i Närke.

Jag skulle dock i anslutning till den propaganda som jag tidigare sökt föra och till diskussioner jag haft med domänverket vilja säga att verket — kanske på grund av riksdagens uttalanden — lägger litet för stor vikt vid rent skogliga intressen i sin förvaltning. Vi har även sett, som herr Eskilsson nu påminde om, att domänverket begär mindre medel för fritidsverksamheten i år än dess ute på fältet ansvariga jägmästare har framfört önskemål om.

Jag vill peka på några erfarenheter som vi fick från det besök jordbruksutskottet gjort i Amerika. Där förekommer, som väl alla vet, två system av kronojord, dels nationalparkerna där ingenting får röras och som är avsatta federalt, dels nationalskogarna, kronoskogarna, som skall drivas ekonomiskt på samma sätt som våra domänmarker. Men vad räknar amerikanarna där till ekonomi? De säger att principen skall vara Multiple Use and Sustained Yield; mångsidig användning med tanke på långsiktig inkomst, skulle man väl vilja översätta det. Vad är då det? De räknar upp exempel och börjar med det som man kanske har ganska ont om i Förenta staterna, nämligen vatten. De anser det som en stor inkomst att de kan hjälpa till att förse landet med färskvatten. Därefter kommer timmer, det rent skogliga således, sedan forage (foder), de har betesmark d. v. s. föda för de vilda djuren. Sedan kommer wildlife — de skall skydda de vilda djuren och bevara dessa. De har vidare rekreations- och fritidsändamål. Att driva dessa nationalskogar, national forests, så att de ger alla dessa förnödenheter som landet behöver: vatten, timmer, foder, bevarande av det vilda livet och fritidssysselsättning — allt detta räknar amerikanarna som inkomst av skogen, även om man naturligtvis inte så lätt kan värdera detta i pengar.

Samtidigt som jag tillstyrker jordbruksutskottets utlåtande nr 24 skulle

Ang. vissa naturvårdsfrågor

jag, herr talman, vilja uttala den tanken att vi här i Sverige och framför allt här i riksdagen, när vi bedömer domänverkets arbete, bör liksom de gör i Amerika mer se på det samlade goda som dessa skogar för med sig. Jag tror att vi har mycket stor användning för markfondens medel icke minst i södra Sverige för att förvärva och bevara en del av bokskogarna och andra intressen som finns där.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! Även om jordbruksutskottets utlåtande nr 24 icke behandlat domänverkets allmänna inköspolitik andas ändock reservationen med herr Eskilsson som första namn en önskan om att domänverket icke enbart skall lägga företagsekonomiska synpunkter på sina inköp utan även köpa särskilda natur- och fritidsområden samt andra friluftsanläggningar.

Det är rätt som reservanterna påpekar att de nuvarande bestämmelserna för dispositionen av domänverkets markfond ej tillåter att medel direkt får användas i berörda syfte. En ändring av bestämmelserna måste därför vidtagas för att domänverket skall kunna bedriva en sådan inköspolitik. Om detta råder inga delade meningar, även om utskottet i sin skrivning anser att bestämmelserna i sin nuvarande form ger domänverket rätt fria händer att tillgodose även naturvårdsintressena.

Till utskottsutlåtandet har jag och herr Manne Olsson i denna kammare samt fru Lindskog och herr Eskilsson i medkammaren fogat en blank reservation. Vi anser att utskottet i sin skrivning tolkat bestämmelserna för markfondens användning alltför generöst. Vi har avstått ifrån att på annat sätt än till riksdagens protokoll framföra denna vår uppfattning.

Bestämmelserna i domänverkets markfond tillkom ju, vilket här redan har påpekats, år 1911 och 1912. Fonden tillföres medel genom ersättningar för

Ang. vissa naturvårdsfrågor

mark som verket sålt eller avstått ifrån. Dessa medel skall användas för inköp av ny mark, huvudsakligen då skogsmark. Markfonden reglerar helt domänverkets möjligheter att inköpa mark, och varken driftmedel eller budgetmedel får således tas i anspråk för denna verksamhet.

Enligt upprepade enhetliga direktiv är domänstyrelsen skyldig att snabbt omsätta de medel som flyter in till markfonden. Bland annat har riksdagen efter påpekande av statsrevisorerna 1958 understrukit vikten av att dessa medel inte får växa utan snarast möjligt omplaceras i värdebeständiga tillgångar, d. v. s. skogsmark.

Utskottsmajoriteten delar helt denna uppfattning och anser att det inte finns någon anledning att ge domänverket några nya direktiv beträffande dess köpspolitik. I den mån som domänverket kan tillgodose allmänhetens anspråk på natur- och fritidsområden så gör också domänverket detta. Betydande markområden har således redan ställts till allmänhetens förfogande, och beträffande naturvården gör domänverket också vad man rimligen kan begära av ett affärsdrivande statligt verk.

Jag kan inte dela herr Eskilssons farhågor att medel kommer att saknas för att verksamheten på naturvårdens område i fortsättningen skall kunna bedrivas. Det finns för närvarande 7,5 miljoner kronor tillgängliga i delfonden, och så länge dessa pengar inte är tagna i anspråk finns det ingen anledning att gå ut och söka efter andra möjligheter för att tillgodose naturvårdsintressena.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **ESKILSSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Ett par detaljer i herrar Skårmans och Magnussons anföranden ger mig anledning till några korta kommentarer.

Herr Skårman sympatiserade med in-

nebörden i reservationen 1, enligt vad han yttrade, men han ville inte vara med om att markfondens medel skulle få användas annat än för inköp och förvärv av områden för friluft- och naturvårdsändamål. Reservationens kläm går ut på att få en utredning om ändrade regler, så att just dessa ändamål kunde tillgodoses med medel ur markfonden. Det finns alltså intet yrkande om att medlen skulle få användas för underhållsarbeten eller årliga kostnader för sådana anläggningar.

Herr Magnusson vittnade om att det förekommer delade meningar om hur domänverket borde använda markfonden. Han var inte någon helljärtad anhängare av den beskrivning som fanns i utskottets utlåtande om dispositionen av fonden. Samtidigt upprepade herr Magnusson vad jag sade i mitt anförande, att reglerna för fondens disposition bestämdes redan 1911 och 1912.

Det har visserligen skett en förskjutning i dispositionen under årens lopp, men sedan 1911—1912 har det dock förflutit 55 år. Även om man delvis har anpassat användningen efter de nya förhållanden som gäller i våra dagar, så anser jag att man inte behöver vara så konservativ att man skall avböja en utredning om möjligheterna att använda markfonden i större utsträckning för sådana ändamål som är aktuella nu i jämförelse med vad som var fallet vid 1900-talets början. Därför tycker jag att det är väl motiverat med en utredning i enlighet med reservationens syften.

Herr **ISACSON** (h):

Herr talman! Det är den blanka reservationen nr 2 som ger mig anledning att begära ordet, och jag vill fästa uppmärksamheten på att jordbruksutskottet har skrivit mycket välvilligt i anledning av motionerna nummer I: 234 och II: 301.

Samma motioner var föremål för riksdagens behandling förra året men blev

Ang. vissa naturvårdsfrågor

da avslagna. De gäller en framställning om en utredning i syfte att på bästa sätt finna former för att bevara det retarderande odlingslandskapet och skapa vad jag skulle vilja kalla för en ekonomisk landskapsvård. Förra året var kritiken stark mot förslaget, och många talade i diskussionen här om att det väl inte var möjligt att bevara landskapet med hjälp av Skansen-bönder och sådant. Det var inte det som var meningen, men jag tror att det är oerhört viktigt att den här frågan verkligen blir penetrerad på ett riktigt sätt, och jag är för min del glad åt att jordbruksutskottet var berett till en välvillig skrivning, ehuru jag inte är nöjd med skrivningen i dess helhet.

Förra året förutsattes att jordbruksutredningen skulle komma att diskutera den här frågan och framlägga förslag. Representanter från jordbruksutredningen sade också mycket bestämt att utredningen redan hade knäckt problemet. Förgäves har man i jordbruksutredningens betänkande försökt finna några förslag. Utredningen har diskuterat frågan men sedan lämnat den därhän. Det är därför viktigt att vi får en diskussion om den här frågan, och jag tror att det är väldigt väsentligt att Kungl. Maj:t på något sätt tar upp den till en förutsättningslös utredning.

Anledningen till att jag är så envis på denna punkt är de erfarenheter jag har från mitt eget län, där man ser hur det går när ett odlingslandskap förbuskas. Det är enbart trista intryck man får, och man kommer snart underfund med på länsplanet och på det kommunala planet att så här får det inte gå till. Vi kan inte stå till svars inför kommande generationer för att odlingslandskapet förstörs. Det finns i dag betydande områden som måste bevaras öppna. Mycket av den jord som försvinner ur produktionen kommer att bli skogbeväxt, men jag är övertygad om — ifall vi nu är realist och ser framåt i tiden — att kanske en miljon hektar kommer bort ur jordbruksproduktio-

nen, och säkert måste en tiondel av denna areal trots allt hållas öppen. Hur skall det ske? Det har hittills inte förts någon diskussion om detta, och det förvånar mig.

Det kostar väldigt mycket pengar när det skall göras någonting. Från mitt län har jag ett exempel på att man måste lägga ner betydande summor. Projektet hade kostnadsberäknats till 1 500 kronor per hektar, men man kommer nu underfund med att de pengarna inte räcker till för att hugga bort buskarna och någorlunda återställa landskapet. Fortfarande har man kvar ett tuvtigt och ruggigt landskap som inte ger samma vackra bild som det verkliga odlingslandskapet. Jag anser nog att här kan till exempel en betesproduktion innebära någonting nytt. Det finns möjligheter att gå en konstruktiv väg som i viss mån också kan vara av betydelse för vår framtida köttförsörjning.

Jag vill alltså att den här frågan på allvar aktualiseras och kommer under utredning. Sådana institutioner som lantbrukshögskolan, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen och statens naturvårdsnämnd har säkerligen var för sig intressanta och värdefulla synpunkter som skulle kunna tillföras debatten, och jag hoppas att jordbruksministern tar initiativet till någon form av ett lagarbete för att försöka lösa problemen. Man stöter nämligen på både ekonomiska och juridiska problem härvidlag.

Det pågår en väldig omvandling i vårt land; det vet vi allesammans. Man märker inte nedläggningen av jordbruken på en gång. De försvinner så småningom, och efterhand kommer buskarna i stället. Åtgärderna måste liksom täckas in i förväg. Man måste ha en långsiktig markanvändningsplan. Man skall veta vilka områden som skall bevaras och hur man skall sätta in åtgärderna.

Det är nu, herr talman, länge sedan skönheten kom till byn, den skönhet som skapades under självhushållningens tider med svett och möda. Den

Ang. vissa naturvårdsfrågor

skönheten hotas från många håll i vårt ekonomiskt rationella samhälle. Jag tror att det är väldigt viktigt att denna skönhet kan bevaras. Det behövs en ny make-up, men inte bara det, ty framför allt behöver vi den naturliga skönheten, den som finns utan att man använder alltför mycket konstlade medel. Jag tror fördenskull att tiden är inne att göra klart för sig vari denna skönhet består och hur den bör bevaras, och jag vill med detta bara uppfordra jordbruksministern att ta ett initiativ.

Häri instämde herr *Skårman* (fp).

Herr **SVEDBERG, LAGE**, (s):

Herr talman! För endast tre år sedan hade riksdagen att ta ställning till Kungl. Maj:ts proposition angående naturvårdsfrågor och därmed även sammanhängande rekommendation till kungl. domänstyrelsen att bevara områden som var lämpliga att avsätta för naturvårdsändamål. Första kammaren tog Kungl. Maj:ts proposition med så pass stor röstmajoritet som 93 röster för och endast 43 röster emot. Det var en stark majoritet för den skrivning som utskottet rekommenderade riksdagen att följa och som var anbefalld av Kungl. Maj:t.

I år har jordbruksutskottet haft samma mening. Det har ansett att den rekommendation som då gavs har följts av kungl. domänstyrelsen. Denna har i sin inköspolitik tagit vara på de områden som varit lämpliga att avsätta för naturvård och även ordnat fritidsområden där så varit lämpligt. Man kan ju aldrig begära att kungl. domänstyrelsen skall flytta ner till kusten och köpa badstränder där för att inlemma dem i sin allmänna skogsförvaltning. Sådant sköter ju tätorterna om. När det gäller fritidsområden inom de områden där kungl. domänstyrelsen redan förvaltar parker har domänstyrelsen, åtminstone i övre Norrland, ordnat med stigar, bilvägar och platser för turister.

Jag tycker nog att man inte kan gå längre än vad jordbruksutskottet, i likhet med vad utskottet rekommenderade riksdagen år 1963, nu skriver, nämligen att »sålunda domänverket även kan förvärva markområden, som kräver skoglig förvaltning men därtill är av den art att de bedömes böra avsättas till naturreservat i allmän ägo». Den rekommendationen har domänverket följt. Jag vet inte på vilket sätt jordbruksutskottet skulle kunna ge klarare direktiv till kungl. domänstyrelsen beträffande dess markpolitik än som skedde så sent som år 1963, direktiv som nu har förnyats genom de motioner som ligger till grund för utskottets utlåtande i dag. Detta gör att jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det är kanske med en viss tvekan jag tar till orda. Jag lyssnade till herr Lage Svedberg. Får jag uttolka hans anförande på det sättet att utskottet med denna, jag måste säga, svårtydbara formulering inte har menat att det går ifrån tidigare uttalanden, då kan jag vara nöjd. Det har ju förut uppfattats så att domänverket skall få köpa produktiv skog. Produktiviteten skall i första hand vara vägledande vid köp. Nu har utskottet använt en annan formulering, nämligen att tala om »markområden, som kräver skoglig förvaltning». Uttrycket »som kräver skoglig förvaltning» är ett för mig litet oklart begrepp, men om herr Lage Svedberg menar att det egentligen inte är någonting annat än sådan skogsmark som man väl kan försvara att man köper ur rent skoglig synpunkt, är jag tillfreds med skrivningen. Då har jag ingen invändning, men annars tycker jag nog att det är en smula oklart uttryckt.

I övrigt har herr Magnusson i ett tidigare anförande på ett enligt min mening utmärkt sätt utvecklat frågan

Interpellation ang. principerna för fördelning av bostadsbyggnadskvot inom kommunblock

om domänverkets markfonder och hur man skall uppfatta deras ställning i detta sammanhang. Han har också pekat på de möjligheter som står till buds när det gäller markförvärv för rena naturvårdsändamål.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande punkterna 1—9 av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan, därefter särskilt angående punkten 10 samt vidare särskilt rörande punkten 11.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkterna 1—9 hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten 10 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Carl Eskilsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24 punkten 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Carl Eskilsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-

nen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 42.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets i punkten 11 gjorda hemställan.

Vid förnyad punktvis skedd fördragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Interpellation ang. principerna för fördelning av bostadsbyggnadskvot inom kommunblock

Fröken **RANMARK** (s) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Vid länsbostadsnämndernas fördelning av byggkvoter för bostadsbyggande tillämpas ofta det tillvägagångssättet att nämnden, även då det gäller tilldelningen till kommuner inom ett kommunblock, gör en strikt fördelning till var och en av de i blocket ingående kommunerna. Även om detta tillvägagångssätt normalt kan vara ägnat att medföra det rationellaste utnyttjandet av tillgängliga bostadsbyggnadsmöjligheter, förtjänar det enligt mitt förmenande att uppmärksam-

Interpellation ang. principerna för fördelning av bostadsbyggnadskvot inom kommunblock

het fästes vid att det i vissa sammanhang kan få en för samtliga i kommunblocket ingående kommuner icke önskad effekt. Det har nämligen i praktiken uppstått fall, då samtliga de i ett kommunblock ingående kommunerna funnit att en något annorlunda fördelning av byggkvoterna kommunerna emellan skulle bättre tillgodose dessa kommuners intresse, men att hemställan från kommunblockets samarbetsnämnd i enlighet med dessa önskemål inte vunnit länsbostadsnämndens medgivande.

Med hänsyn till att ett av samarbetsnämnden dokumenterat gemensamt intresse hos ifrågavarande kommuner vid sådana tillfällen lämnats utan beaktande och speciellt med hänsyn till att kommunblocken skapats för att underlätta kommunernas sammanförande till storkommuner synes det mig rimligt att största möjliga hänsyn toges till sådana för kommunblock i dess helhet gemensamma kvotfördelningsintressen som här antytts, där detta inte uppenbart försvårar en framtida tillkomst av storkommun.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Anser statsrådet det förenligt med de allmänna principerna för fördelning av bostadsbyggnadskvoterna inom ett kommunblock att största möjliga hänsyn av länsarbetsnämnd toges till önskemål som samfällt manifesterats av de i kommunblocket ingående kommunerna?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med andra kammarens talman vill jag meddela, att remissdebatten vid 1967 års riksdags vårsession kommer att hållas med början torsdagen den 19 januari kl. 10.00.

Nästa vecka hålles plena i enlighet med den plan som utdelades vid sessionens början, eller alltså måndagen den 12/12 kl. 16.00: borläggningsplenium, tisdagen den 13/12 kl. 10.30: arbetsplenium, onsdagen den 14/12 kl. 10.00: arbetsplenium, torsdagen den 15/12 kl. 11.00: arbetsplenium-frågestund.

Fredagen den 16/12 hålles plenum endast om så erfordras på grund av skiljaktiga beslut i kamrarna.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 3 juni 1960 (nr 258) om utjämnings-skatt å vissa varor, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet; samt

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av vissa postavgifter jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.43.

In fidem
K.-G. Lindelöw